

Pit olla nöyrä ja kuuliainen

KASVATUSKOKEMUKSIA MIESTEN KERTOMANA

Pro gradu -tutkielma

Syksy 2000

Eija Koivisto

TIIVISTELMÄ

Koivisto, E. 2000. *Pit olla nöyrä ja kuuliainen - Kasvatuskokemuksia miesten kertomana*. Miesten kokemuksia omasta kasvatuksesta. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Tämän tutkielman aiheena oli selvittää, millaiseksi eri ikäiset miehet kokevat saamansa kasvatuksen. Jokaisella meistä on mielikuvia kasvatuksensa ydinasioista, kurista, rakkaudesta, kasvatuseriaatteista, vanhempien ylpeydestä lapsestaan. Miten tällaiset muistot kuvaavat eri aikakausien poikien saamaa kasvatusta? Millaisia kasvatuseriaatteita ilmenee miesten kertomusten perusteella? Millaiseksi miehet itse ovat kokeneet saamansa kasvatuksen?

Tutkimus on osoittanut kasvatuksen olleen melko autoritääristä, rangaistuksiin pohjaavaa, pääosin ilman vuorovaikutuksellista keskustelua edennyttä kasvatusta. Yhteiskunnallisten tilanteiden erot ja eri aikakaudet perhetilanteineen ovat vaikuttaneet lapsuuskokemuksiin arvostusten muodossa; 1930-luvulla lapsuuttaan elänyt on saanut kokea työn ja luonnon merkityksen kasvattavana tekijänä, kun taas 1980-luvun lapselle media on yhtä lailla oheiskasvattaja.

Tutkimus on tehty laadullisena tutkimuksena. Tutkimushenkilöinä ovat olleet 74-, 52-, 32- ja 18-vuotiaat miehet. Aineistonkeruumenetelmänä on ollut teemahaastattelu.

Asiasanat: kasvatuseriäteet, kasvatuseriäteet

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO.....	5
2 KASVATUSKÄSITTEITÄ	
2.1 Määritelmiä kasvatuksesta.....	6
2.1.1 Kasvatusilmasto.....	8
2.2 Kasvatusasenteet.....	12
2.2.1 Kasvatusmenettelyt.....	13
2.2.2 Vuorovaikutusmuodot ja kommunikaattiorakenne.....	16
3 SUKUPOLVIJAOTTELU.....	22
4 TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	25
5 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	26
5.1 Tutkimusmenetelmä.....	26
5.1.1 Haastattelu tutkimusmenetelmänä.....	28
5.2 Tutkimuksen kulku ja tutkimushenkilöt.....	30
6 KASVATUSKOKEMUKSET ERI IKÄISILLÄ MIEHILLÄ	34
6.1 Tunne rakastettuna olemisesta.....	37
6.2 Rajojen asettamisen kokemukset.....	43
6.3 Turvattomuuden ja pelon tunteet.....	48
6.4 Vanhempien merkitys lapselle.....	50
6.5 Kasvatusperiaatteet.....	55
7 POHDINTA.....	59

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Sain elämäni lahjaksi lapsen ja hän sattui olemaan poika. Siispä kolme kiinnostavaa vuotta olen pohtinut pojan kasvatusta ja siitä yleisemmin miehen kasvatusta. Kolmevuotiaana hän ei enää pysy kuin vajaan vuoden ja pikemminkin kuin arvaankaan hän elänee omillaan osin niillä eväillä, mitä kasvatuksen keinoin pystymme hänelle antamaan. Mitä ilmeisimmin tästä syystä miehen kasvatusta kiehtoo.

Kasvatus yhteiskunnallisena ja yksityiseen ihmiseen kohdistuvina tekoina on kiinnostanut kasvatustieteilijöitä kautta aikojen. Määritelmät kasvatuksesta ovat vaihdelleet, kasvatustilanteiden ja -asenteiden eroja on tutkittu ja niiden merkityksiä kasvatettaviin on tarkkailtu ja tehty päätelmiä. Erilaiset kasvatustilanteet vuorovaikutustaitoineen ja kommunikaatiorakenteineen ovat haastaneet tutkijoita mitä erilaisempiin tutkimusprojekteihin tulosten selville saamiseksi.

Kasvatuksen tutkimuksessa on tarkoitukseni saada selville miehen ja pojan kasvatuksen ominaispiirteitä ja tärkeiksi arvioituja asioita heidän itsensä muistamana. Mikä on ollut se punainen lanka, joka heidän kasvatuksessaan on kantanut miestä eteenpäin? Haastatteluista saadusta aineistosta esille nousseet aiheet olivat viitteenä teorian etsimiselle.

Teoria pohjautuu Jouko Huttusen tutkimuksiin pojan ja miehen kasvatuksesta. Hänen mukaansa isän poikansa kanssa viettämä aika on merkityksellinen pojan identifiointiossa miehen rooliin. Yleiset kasvatuskäsitykset ovat Bernsteinin, Takalan, Leinon & Leinon, Suorannan sekä Penttisen käsityksiä. Kaipio puolestaan määrittelee yhteisöllistä kasvatusta, perheen merkitystä ja kasvatuksen arvosidonnaisuutta.

Koska haastattelemiini miehet ovat eri vuosikymmenillä syntyneitä, käytän taustana myös sukupolvijaottelua. Sen on laatinut J.P. Roos.

2 KASVATUS

2.1 Määritelmiä kasvatuksesta

Kasvatus on käsitteenä laaja ja monisyinen sisältäen useita eri tasoja riippuen siitä näkökulmasta, josta sitä tarkastellaan. Sirkka Hirsjärven toimittamassa Kasvatustieteen käsitteistö -kirjassa kasvatus on määritelty näin: Kasvatus on inhimillistä toimintaa, jonka tarkoituksena on edellytysten luominen ihmisen monipuoliselle kehitykselle ja kasvuille. Kasvatuksessa, joka on kasvattajan ja kasvatettavan välistä vuorovaikutusta, on olennaista kasvuvirikkeiden tarjonta ja säätely, joiden avulla mm. tietoja , taitoja ja kulttuuriperintöä välitetään. Kasvatus on yläkäsite, johon sisältyvät myös opetuksen ja koulutuksen käsitteet. Kasvatus on muuhun kulttuuriin ja inhimilliseen toimintaan sidoksissa ja sen piirteet määräytyvät kunkin yhteiskunnan rakenteen ja kehitystason mukaan. Yhteiskunnassa, sen alaryhmissä ja yksittäisissä kasvattajissa ilmenevistä arvostuksista riippuu mm. se, minkälaisiin kasvatuspäämääriin kulloinkin pyritään. Kasvatuksella on kaksi perustavanlaatuaista funktiota: toisaalta se on voimakkaasti yhteiskuntaa koossapitävä ja säilyttävä instituutio, koska juuri kasvatuksen avulla siirretään kulttuuriomaisuutta uusille sukupolville, toisaalta se on yhteiskuntaa uudistava instituutio, sillä kasvatuksen yhtenä keskeisenä päämääränä on edistää yksilöllisyyden ja ainutlaatuisuuden toteutumista jokaisessa yksilössä, mikä puolestaan vaikuttaa uuden kulttuurin syntymiseen. (Hirsjärvi 1992, 72-73.)

Määritelmä korostaa ihmisen kehitystä ja kasvua. Kasvatus nähdään jatkuvana toimintana, johon liittyvät kouluttautuminen ja sosialisatio lähinnä vuorovaikutuksen keinoin. Samoin yhteiskunnallinen osuus sekä yksilöön että sitä kautta koko yhteiskuntaan vaikuttavana tekijänä saa suuren arvon. Kasvatus on keino, jolla yhteiskunta uusintaa tai uudelleen tuottaa olemassaolonsa edellytykset. Kasvatus on systemaattista tai metodista sosiaalistamista. (Antikainen 1993, 26.) Tässä yhteiskunnassa jokainen lapsi, jokainen uusi alku kytkeytyy

heti, hedelmöittymisen hetkestä lähtien, sen itsensä välittömään yhteyteen. Tätä liittymistä kutsutaan sosialisatioksi. Sen tehtävänä on sopeuttaminen. (Ojakangas 1997, 21.)

Kasvatusmääritelmien muuttuminen heijastaa kunkin aikakauden suhdetta kasvatukseen. Kasvatus jatkuu elinikäisenä tapahtumana, ja kasvatustapahtumien osalliset vaihtuvat eri ikäkausina. Lapsen ensimmäinen kasvatuskonteksti sukeutuu läheisistä ihmisistä, yleensä siitä, joka ravitsee, pukee, pitää kuivana, kantaa vastuun ja antaa hellyyden. Nuoruus ja aikuisuus tuovat kasvatustapahtumaan lukuisia lisätahoja, monia merkittäviä muina erilaisina viiteryhminä. Merkittävän kasvatuskontekstin muodostavat nykyään mediakulttuurin moninaisuus ja joukkoviestimet, jotka kuuluvat joka kodin arkeen ja täyttävät myös ympäristöt. (Suoranta 1999, 227.) Mediakulttuurin myöntäminen yhdeksi tämän hetken oheiskasvattajaksi ilmentää kasvatusympäristöjen muutosta. Suorannan määritelmässä kasvatus todetaan myös eilnikäiseksi tapahtumaksi, jota ilmiötä tukee nykykasvatus aikuiskasvatuksen roolista. Läpi koko elämänsä kehittyvä ja muuttuva ja joustava ihminen on yhä laajemmin nähty niin lasten kasvattamisen kuin aikuiskasvatuksenkin tavoitteena. Uudet yksilölliset kasvatustarpeet on usein ilmaistu aktiivisen elämän mittaisen oppimisen ja kehityksen tarpeina. Kasvatuksen uusiin tarpeisiin liittyy haasteellinen paradoksi. Samalla kun on kyettävä kasvattamaan yhä spesifimpää ja korkeatasoisempaa osaamista hallitsevia itsenäisiä yksilöitä, on heistä kyettävä kasvattamaan yhä monimutkaisempia ja laajempia kokonaisuuksia ymmärtäviä ja hallitsevia erilaisten ihmisten kanssa tasavertaiseen yhteistyöhön kykeneviä persoonallisuuksia. (Kaipio 1999, 26.)

Kasvatus on inhimillisen toiminnan muoto, jota esiintyy kaikissa yhteisöissä. Se on käytännön toimintaa, jonka tarkoituksena on auttaa yksilöä sopeutumaan yhteisöön ja tukea samalla yhteisön säilymistä ja kehittymistä. Kasvatus voidaan määritellä elävään olentoon kohdistuvaksi vaikuttamiseksi yhteiskunnassa arvostettavien päämäärien suunnassa.

Vaikuttaminen voi olla monenlaista ja monentasoista. Pienten lasten kotikasvatuksessa vanhemmat ovat luonnollisesti elämän tärkeimmät vaikuttajat; he pyrkivät kasvattamaan lapsistaan kunnan kansalaisia ja heidän kasvatustoimintansa pohjautuu heidän enemmän tai vähemmän tiedostettuun kasvatusideologiaansa. (Leino & Leino 1995, 7.)

Kasvatusideologian tiedostaminen lähestyy käsitettä kasvatustietoisuus, jota asiaa käsitellään enemmän kasvatusilmastokappaleessa. Kasvatus on itse asiassa peruslähtökohdiltaan auktoriteettien toteuttamaa arvojen siirtämistä kasvatettaville. Auktoriteettien ja kasvattajien omaksumat ja enemmän tai vähemmän tietoisesti valitsemat arvot määrittävät koko kasvatustoiminnan perustan. Kasvatamme kasvatettavat niihin arvoihin, tapoihin ja tottumuksiin, joiden mukaisesti haluamme heidän käyttäytyvän. Mikäli kasvatettavat käyttäytyvät kasvattajien arvojen ja toiveiden mukaisesti, on kasvatus onnistunut. Arvot puolestaan vaihtelevat ajasta, paikasta, yhteisöstä ja kulttuurista toiseen. (Kaipio 1999, 11-12.) Nämä molemmat määritelmät korostavat kasvattajien arvomaailman siirtämistä kasvatettaviin. Arvot ovat sidoksissa niihin ideologioihin, mitä kullakin kasvattajalla omassa ympäristössään on.

Kasvavan lapsen ja kehittyvän nuoren kanssa eläminen on luova prosessi. Se vaatii aikuiselta rohkeutta asettua käytettäväksi niine lahjoineen ja ominaisuuksineen, jotka itse on saanut. Kasvattaminen on palvelutehtävä, eräänlaista käytettäväksi asettumista. Siinä tarvitaan kaikkea mitä ihmisessä on: hänen kokemustaan, intuitiotaan, tietoaan, arvojaan, tahtoaan ja sitoutuneisuuttaan. Siinä tarvitaan myös hänen rohkeuttaan, sillä ilman rohkeutta ei synny mitään uutta. Rohkeus on sitä, että uskaltaa kuunnella itseään ja asettua aitona ihmisenä myös omaan kasvuprosessiin, johon vanhemman ja kasvattajan tehtävä aikuisen ihmisen haastaa. (Hellsten 1999, 9.) Kasvatuksen näkeminen haasteellisena vastavuoroisena prosessina on askel kohti kokonaisvaltaisuutta kasvatustapahtumassa.

2.1.1 Kasvatusilmasto

Kasvatusilmasto on laaja perheen yleistä kasvatuskäytäntöä kuvaava käsite, joka sisältää kasvatusmenettelyt, niiden taustalla olevat kasvatusasenteet, perheen päätöksentekoympäristön sekä vuorovaikutussuhteet (Huttunen 1990, 70.) Perheen merkitys kasvatukseen toteutumisessa onkin suuri. Kasvatuksessa tavoitteet, menettelyt ja asenteet eivät ole irrallisia ja irrallisina muutettavia tekijöitä, vaan ne ovat muodostuneet osana

vanhempien omaa kasvutapahtumaa, heidän elämänprosessiaan ja ne tulevat ilmi perheen elämäntavan yhteydessä. On siis luonnollisinta etsiä ensin laaja-alaisia yhteyksiä perheen elämäntavan ja lapsen kehittymisen kesken ja ottaa lukuun kasvatustietoisuuden kytkeytyminen elinoloihin ja perheen toimintaan kokonaisuudessaan. Erityisillä tavoitteilla, asenteilla ja menettelyillä on merkitystä vain tämän kokonaisuuden puitteissa. (Takala - Takala 1980, 171.) Vanhempien kasvatustietoisuus on esitetty tekijäksi, jonka välityksellä tärkeä osa lähiympäristön ja samalla laajemman yhteiskunnan piirteistä ja kulttuuritraditiosta siirtyy lapselle. Aikuisen ihmisen kasvatustietoisuus muovautuu vähitellen, osana koko persoonallisuuden kehitystä niiden erityisten elinolojen ja tehtävien yhteydessä sekä rajoittamana, joita yksilö kohtaa ja itse luo. Siinä voi esiintyä suurta vaihtelua suhteellisen samankaltaisissakin oloissa elävien henkilöiden kesken. Vanhempien kasvatustietoisuus tulee näkyviin aikuisten ja lasten vuorovaikutuksessa ja se ohjaa eräiltä perustavilta osin lapsen kehitystä. (Takala ym. 1979, 29.) Kasvatustietoisuus yhdessä arvoanalyysin kanssa ohjaa kasvatusta kohti tavoitteita ja päämääriä.

Kasvatustietoisuus voi olla johdonmukainen osa koko yksilön tietoisuuden sisällön järjestelmää, siten että kasvatusta koskevat käsitykset ja suhtautumiset määräytyvät yleisistä arvo-orientoitumista ja käsityksistä sekä konkreettisemmista tavoitteista ja mieltymyksistä käsin. Kasvatustietoisuuden taustana ovat omat lapsuudenaikaiset kokemukset ja tulkinnat. Se alkaa eriytyä nimenomaisesti sellaisissa oloissa, jolloin lapsen kehittyminen ja kehittymisen edellytykset muodostuvat henkilölle ongelmaksi ja erityisesti silloin, kun hän valmistautuu tai ympäristö valmistaa häntä vanhemmuuteen tai kasvatustehtävään. Ne perheen elinoloja ja toimintaa koskevat muutokset, joita voidaan ennakoida lapsen tuottavan ja ennakoitu lapsen merkitys perheen tulevaisuuden kannalta yms. tekijät vaikuttavat kasvatustietoisuuden sisältöön sekä sen ja muun tietoisuuden sisällön välisiin yhteyksiin. (Takala ym. 1979, 33.) Näillä konteksteilla varustettuna ihminen sovelluttaa omaa kasvatuskäytäntöään jokapäiväiseen elämään, jonka arkisissa tapahtumissa kasvatustodentuu.

On puhuttu oman kasvatustoiminnan tiedostamisesta prosessina, mikä tarkoittaa omien menettelyiden ja lapsen käyttäytymisen oikeata havaitsemista sekä taitoa käyttää lapsen reaktioita palautteena, jonka perusteella omia toimenpiteitä muunnellaan. On ollut myös kysymys siitä, missä määrin kasvattaminen ohjautuu yleisluonteisista periaatteista johdonmukaisella tavalla. Jälkimmäinen näistä rinnakkaisista ilmiöistä soveltunee varsinaiseksi kasvatustietoisuuden tason kriteeriksi. Silloin päädytään summittaisesti seuraavantapaiseen kasvatustietoisuuden tasojen luokitukseen:

1. Hoitava suhtautuminen. Vanhempien ja muiden perheenjäsenten tehtäväksi nähdään pienen lapsen perushoito. Aikuisella ei ole varsinaista vanhemman roolia - käsitystä siitä, että hän toimenpiteineen ylipäänsä aina vaikuttaa lapsen kehitystä ohjaavasti. Aikuisen toiminnan tavoittena on lähinnä lapsen olemassaolon turvaaminen ja perheen elämisen kitkaton jatkaminen ja lapsesta huolehtiminen voidaan monin osin siirtää vähemmän työkykyisille henkilöille, vanhuksille ja sisaruksille. Vanhemmilla saattaa olla se käsitys, että varsinaista kasvattamista ovat vain sellaiset toimenpiteet, joita opettaja suorittaa koulussa, eikä silloin havaita erilaisten kasvattavien menettelyiden samanlaista luonnetta (Vepsäläinen 1976).
2. Intuitiivinen kasvattaminen. Vanhemmilla ei ole paljonkaan tiedostettuja periaatteita, joita he kuvailisivat sanallisesti, mutta he opettavat lapselle yksityisiä taitoja, esittävät sääntöjä ja valvovat niiden noudattamista, kasvattavat mallien ja roolisuhteiden avulla.
3. Tietoinen tapakasvatus. Vanhemmat tiedostavat asemansa lapsen toiminnan ohjaamisessa ja he korostavat 'oikeiden' toimintatapojen oppimista.
4. Yleisistä periaatteista ohjautuva kasvatus. Vanhemmat ovat sisäistäneet yleisiä kasvatuseriaatteita ja mukauttavat menettelyitään sillä tavalla, että ne soveltuvat näihin periaatteisiin, ja ottavat huomioon erilaisten olosuhteiden, tilanteiden ja lapsen kehitystason merkityksen. (Takala ym. 1979, 35-36.) Välimatka hoitavasta suhtautumisesta yleisistä periaatteista ohjautuvaan kasvatukseen näkyy selkeästi konkreeteissa toimissa ja aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen laadussa.

Perhettä ei voi tarkastella kokonaisuuteiskunnasta erillisenä, ikäänkuin sen sisäiset suhteet muodostaisivat oman autonomisen systeemin. Liioin ei tule tyytyä tutkimaan perheen

sosiaalis-taloudellista taustaa pelkkänä joukkona muuttujia. On jatkuvasti kysyttävä, millä tavalla yksilö ja hänen toimintansa on ymmärrettävä yhteiskunnan determinoimaksi ja millä tavalla nämä tekijät vaikuttavat perheeseen kasvuympäristönä. (Takala ym. 1979, 14.) Perhe on kaikissa tuntemissamme kulttuureissa lapsen pääasiallinen toimintaympäristö. (Antikainen 1993, 78.) Ilmeisesti kaikkein syvimmin vaikuttavia ovat sellaiset kulttuurin ainesosat, joista lapset tulevat osallisiksi jo hyvin varhain omaksuessaan kodin elämäntapaa. Tällaisia seikkoja ovat perheen ihmissuhteisiin liittyvät vuorovaikutusilmastot, vanhempien suhde luontoon, uskontoon, musiikkiin, kirjallisuuteen, kuvataiteisiin, urheiluun yms. (Takala - Takala 1980, 183.) Perheenjäsenten suhtautumistavat ympäröivään kulttuuriin sopeuttavat yksilöä oman yhteiskuntansa jäseneksi ja toimimaan yhteisön normien mukaisesti.

Jos perhe elää suhteellisen yksinkertaisessa ympäristössä, jossa toiminnan vaihtoehdot tai mahdollisuudet ovat vähäisiä ja jossa ilmenee vähän keskenään ristiriitaisia pyrkimyksiä, suhteellisen alhainenkin kasvatustietoisuuden taso voi olla riittävä taitavaan ohjaamiseen. Sitä vastoin yhteiskunnassa, jossa kulutuksen korostumisen ja joukkotiedoituksen viestien monimuotoisuuden tukemana esiintyy runsaasti virikkeitä, edellytettäneen suhteellisen korkeata kasvatustietoisuuden taso, jotta menettely voisi olla vastaavalla tavalla sekä joustavaa että johdonmukaista - mikään periaatteiden johdonmukaisuus ei sellaisenaan takaa sitä. (Takala ym. 1979, 36.) Mitä monimutkaisemmasta yhteiskuntarakenteesta on kyse, sitä korkeampaa kasvatustietoisuuden taso sen jäseniltä edellytetään. Kasvatustietoisuuden ja perheen elämäntavan yhteyksien tarkastelussa on otettava lukuun sellainen seikka, että kasvatustoiminta tapahtuu pääosalta rutiininomaisena "sivutuotteena" muun työn lomassa, aikuisten levätessä työn jälkeen, keskustellessa muiden kanssa, ja vain vähäinen osa ajankäytöstä määräytyy suunnitelmallisesti lapselle asetetuista tavoitteista tai hänen odotuksistaan käsin. Tämä saattaa merkitä sitä, että osa kasvatustietoisuuden sisältöön kuuluvista tekijöistä jää perheen tavallisessa toiminnassa epäolennaisiksi ja näkyy ehkä vain kriisitilanteissa, tai silloin, kun perheessä on suoritettava tärkeitä, pitkän aikaa vaikuttavia valintoja. (Takala ym. 1979, 42.)

2.2 Kasvatusasenteet

Kasvatusasenteilla tarkoitetaan yleisiä suhtautumistapoja, jotka muovaavat niiden menettelytapojen luonnetta, joilla vanhemmat ja muut kasvattajat pyrkivät ohjaamaan lasta. Näiden asenteiden ei tarvitse olla tietoisia tai kielen avulla ilmaistuja. Vanhempien kasvatusasenteiden on katsottu erityisesti vaikuttavan lapsen ja vanhempien vuorovaikutuksen muodostumiseen sekä siihen, miten vanhemmat pyrkivät opettamaan lasta ja tekemään erilaisia hänen elämäänsä koskevia suunnitelmia. Vanhempien kasvatusasenteita on tutkittu haastattelumenettelyillä tai observoimalla heitä koetilanteissa. Kasvatusasenteita voidaan kuvata erilaisilla dimensioilla: lämpimyys - kylmyys, rajoittavuus - sallivuus, kurin lujuus - löyhyys. Myös demokraattisuus - autoritaarisuus on usein käytetty ulottuvuus. Kasvatusasenteet ovat yhteydessä arvostuksiin. (Hirsjärvi 1992, 73.)

Kasvatusperiaate on kasvatuksen johtava ajatus tai ohjenuora. Kasvatusperiaatteena voi olla esimerkiksi johdonmukaisuuteen pyrkiminen kasvatuksessa, palkkioiden käyttäminen, ruumiillisen rangaistuksen välttäminen kaikissa tilanteissa ja oloissa, avoimuuteen pyrkiminen vanhempien ja lasten välisissä suhteissa, kaikkien rajoitusten ja kieltojen välttäminen kasvatuksessa. (Hirsjärvi 1992, 75.)

Kasvatustavoitteet ovat kasvatukselle asetettuja päämääriä ja tehtäviä, joihin kasvatuksella pyritään. Spesifisyys - yleisyys -dimensiota käyttämällä kasvatustavoitteet voidaan jakaa lähi-, väli-, kauko- ja kokonaistavoitteisiin. Kokonaistavoitteesta puhuttaessa käytetään usein käsitettä kasvatuksen päämäärä. Tavoitteita on tapana ilmaista 1) kasvatettavan käyttäytymisenä 2) kasvattajan käyttäytymisenä sekä 3) kasvattajan ja kasvatettavan vuorovaikutuskäyttäytymisenä. (Hirsjärvi 1992, 75-76.)

Kasvatusasenteet, -periaatteet ja -tavoitteet ovat käsitteinä lähellä toisiaan, mutta näin määriteltynä selkeyttävät tutkimusta. Eräät yleisluonteiset kasvatustavoitteet näyttävät olevan käytännöllisesti katsoen kaikille suomalaisille vanhemmille elinoloista riippumatta samanlaisia. Kaikki toivoisivat lapsistaan yhteiskuntakelpoisia kansalaisia, rehellisiä ja

työllään itsestään huolehtivia ja muiden kanssa toimeentulevia. Tällaisten tavoitteiden saavuttamisedellytykset näyttivät aikaisemmin suhteellisen yksinkertaisilta sikäli kuin työ ja elinolot olivat turvatut ja muuttumattomat. Nykyisin vanhemmat joutuvat ajattelemaan, että he kasvattavat lapsia maailmaa varten, jota ei vielä ole olemassa ja josta ei vielä voi edes paljon tietää. (Takala - Takala 1980, 170.)

Ei ole helppoa eritellä empiirisesti tietyllä henkilöllä esiintyviä yleisten arvostusten ja toisaalta kasvatukseen liittyvien käsitysten, suhtautumisten ja menettelyiden keskinäisiä yhteyksiä. Käsitteellisen analyysin perusteella voi kuitenkin pitää selvänä, että yleisimmällä tasolla kasvatustietoisuuden sisällöt vastaavat yksilön koko arvosysteemin sisältämiä tavoitteita. Mutta on todennäköistä, että ihmisten on yleensä helpompi ajatella ja luetteloida toisaalta hyvin yleisluonteisia ideaaleja ('kunnan kansalainen', 'rehellinen'), jotka esitettiin eri yhteiskuntaryhmien yleisimmin hyväksymiksi ja keskeisimmiksi tavoitteissa 20 vuotta sitten suoritetussa suomalaisen perhekasvatuksen tutkimuksessa (A. Takala 1960), ja toisaalta konkreettisia sääntöjä, joita lapsille asetetaan ('on tultava yhtäaikaisesti syömään', 'ei saa keskeyttää aikuisten juttelua') kuin hahmottaa kasvattamista tapahtumaksi, joka vaikutuksineen etenee kasautuvasti ja jossa aikuinen on sekä kasvattavana että itse muuntuvana osapuolena. Sen vuoksi on hyvinkin mahdollista, etteivät yhteydet yleisluonteisten ideaalien, sääntöjen ja menettelytapojen kesken ole selväpiirteisiä vaan eri tasojen kesken saattaa ilmetä käsitteellistä ristiriitaisuutta suuressakin määrin. (Takala ym. 1979, 35.)

2.2.1 Kasvatusmenettelyt

Yleensä kasvatusmenettelyillä tarkoitetaan konkreetteja, tilannesidonnaisia kasvatustoimenpiteitä, kuten neuvomista, opettamista, ojentamista, nuhtelua jne. Sitä vastoin termiä vuorovaikutus on käytetty erityisesti silloin, kun on haluttu korostaa kasvatuksen kaksisuuntaisuutta, kummankin osapuolen aktiivisuutta. Kuitenkin molemmat termit viittaavat havaittavan toiminnan tasoon. (Huttunen 1990, 71.)

Randall Collins (1988, 416-421) kiteyttää vanhempien käyttämien kontrollin muotojen vaikutusta koskevien psykologisten tutkimusten tuloksia seuraavaan tapaan. Vanhempien kontrolli, jossa käytetään aineellisia palkintoja, suuntaa lasta toimimaan pikemmin palkinnon toivossa kuin sisäisten arvojen perusteella. Sosiaalisten palkintojen, esimerkiksi vanhempien huomionosoituksen, käyttäminen johtaa suuntautumaan vanhempiin ja ehkä ihmisiin yleensä. Fyysisten rangaistusten käyttö saattaa johtaa "macho"-identiteetin ja sisäisten arvojen sijaan rangaistusten pelkoon perustuvaan oikean ja väärän tuntuun. Häpeään perustuva kontrolli voi johtaa ulkoiseen sovinnaisuuteen ryhmässä ja tunneilmaisujen rajoittamiseen ryhmän normien mukaan. Rakkauden ja kiintymyksen "annostelemisen" käyttö kontrollina saattaa johtaa vahvan rankaisevan "yliminän" persoonallisuuteen. Rakkauden ja kiintymyksen osoittaminen ilman ehtoja edesauttaa lasten kiintymystä vanhempiinsa ja sosiaalisiin palkintoihin yleensä. Collins korostaa, ettei vanhemman ja lapsen vuorovaikutus ole yhdensuuntaista, vaan myös lapsi on siinä aktiivinen toimija. Siten kasvatuksen arkea voi kuvata myös kahdensuuntaisena kamppailuna kontrollista: lapsi yrittää kontrolloida vanhempansa ja äiti tai isä vuorostaan lasta. Lasten luovuutta on todettu edistävän itsenäisyys ja uudet kokemukset varhaislapsuudessa sekä lasten omiin oloihinsa eristytymisen jaksot myöhäislapsuudessa ja siten itseä palkitsevien taitojen oppimisen mahdollisuus. (Antikainen 1993, 112.) Kasvatusmenettelyihin kuuluvat selkeät, näkyvät toimenpiteet kasvatuksen arjen pyörteissä.

Erilaiset rangaistustavat kuuluvat myös osana menettelyihin. Kontrollointikeinot osoittavat jotakin niistä oppimisen mekanismeista, joihin eri asioissa turvaudutaan, ja siitä ikävaiheesta, jolloin lapsen edellytetään niitä omaksuvan. Torumiseen ja rankaisemiseen turvaudutaan sekä silloin, kun edellytetään, että lapsi on jo oppinut ao. säännön, että silloin, kun vanhemmilla ei ole käytettävissään muita keinoja. (Takala ym. 1979, 82.)

Kasvatus ilmenee yksilön käyttäytymisenä ja toimintana. Yksittäisen kasvattajan omaksumat arvot ja niihin perustuvat persoonalliset normit, joiden mukaan kasvattaja toimii, ovat hyvän kasvatuksen perusta. Oivallisesti tämän havainnollistaa Bettelheim todetessaan Tarmion (1990) mukaan sellaisten vanhempien epäonnistuneen kasvatuksessa, jotka eivät ole

eläneet niiden arvojen mukaisesti, joita he julistivat tai joita he yrittivät saada lapsensa seuraamaan. Vaikka nämä vanhemmat olivat yrittäneet pitää lapsensa kurissa ja opettaa näille oikeina pitämiään arvoja ja käyttäytymistä, lapset eivät olleet pystyneet sisäistämään näitä arvoja, koska he samaistuivat vanhempiensa epäjohdonmukaisuuksiin. Vanhemmat odottivat lastensa olevan kurinalaisempia kertomiensa arvojen mukaisessa käyttäytymisessä kuin he itse olivat, mutta lapsista tuli paljon vähemmän kurinalaisia. Hyvin itsensä hallitsevien vanhempien ja arvojensa kanssa sopusoinnussa elävien aikuisten ei tarvitse Bettelheimin siteeraaman tutkimuksen perusteella saarnata lapsille itsehallinnasta ja harvoin he sitä tekevätäkään. Vanhemmat, jotka parhaiten onnistuivat kasvattamaan vastuuntuntoisia lapsia, olivat eläviä esimerkkejä arvoista, joihin he uskoivat, joiden mukaan käyttäytyivät ja joita he lasten sitä pyytäessä vapaasti selvittivät näille. Heillä ei ollut mitään tarvetta pakolla syöttää näitä arvoja lapsilleen sillä heillä oli vankka usko siihen, että näistä kasvaisi hyviä ihmisiä. Vaikka nämä nuoret tutkimussyistä saatettiin alttiiksi huonolle seuralle, he eivät joutuneet todelliseen vaaraan - siinä määrin he olivat sisäistäneet vanhempiensa arvot. (Kaipio 1999, 15-16.)

Kasvattajien aitous paljastuu kasvatettaville nopeasti ja menettelyt sekä käytännön toimet ovat niitä, joihin uskotaan paremmin kuin sanalliseen viestiin.

Kasvatuksen tavoitteiden ja keinojen väliset suhteet ovat monisäikeisiä sen johdosta, että konkreettisemmat tavoitteet voivat olla keinoja tiettyjen yleisempien tavoitteiden saavuttamiselle. Tavoitteet ja välineet ovat pakosta toisiinsa kietoutuneita. Kytkeymää määrää sekin seikka, ettei ole mahdollista ristiriidattomasti saavuttaa kaikenlaisia tavoitteita millä hyvänsä välinein. Tavoitteita ei aina lausuta julki vaan ne ovat usein pikemminkin toimintaan kätkeytyneinä. Vain erityisissä tilanteissa ja oloissa joudutaan täsmentämään tavoitteita. Näin käy nimenomaisesti silloin, kun on ratkaistava ongelmia, perusteltava menettelyitä tai selitettävä ristiriitaisia menettelyitä. Samalla on mahdollista, että verbalisointi luo vääristymiä ja motiivien rationalisointia. Ilmeisestikin tiedostamisongelmat muodostuvat erilaisiksi kotien erityyppisissä kasvatusilmastoissa riippuen siitä, millä tavalla kasvattamisen vuorovaikutusuhteista osataan puhua ja millaisia ristiriitoja viriää. (Takala ym. 1979, 34.) Kasvatusmenettelyjen yhteys kasvatusilmastoon on kiistaton. Kasvatusilmasto todentuu

menettelyissä. Se, pystytäänkö menettelyjen motiivit ilmaisemaan sanallisesti, riippuu kasvatustietoisuuden tasosta.

2.2.2 Vuorovaikutusmuodot ja kommunikaatiorakenne

Kasvatuksen prosessiluonne ilmenee kasvattajan ja kasvatettavan vuorovaikutuksena, interaktiona. Vaikka kasvatusta on määritelty elävään olentoon kohdistuvaksi vaikuttamiseksi, ei kasvatusprosessi ole yksisuuntainen, sillä myös kasvattaja oppii prosessissa kasvatettaviltaan. Hunt (1987) kuvaa kasvatusprosessia ja muita inhimilliseen vuorovaikutukseen perustuvia prosesseja molemminpuolisena mukautumisena, johon kuuluu toistensa kunnioitus, erilaisuuden hyväksyminen, yhteistoiminnallisuus ja vastavuoroisuus. Prosessiin kuuluu toistensa kuunteleminen ja ymmärtäminen sekä tilanteen mukainen joustaminen. Hyvä kasvattaja osaa "lukea" kasvatettavaa ja käyttää kasvatustilanteita joustavasti hyväksi omassa toiminnassaan. Toimintaan liittyvät myös aikomukset, mutta nämä jäävät usein lähes tiedostamattomiksi vuorovaikutusprosessin edetessä nopeasti tapahtumasta toiseen. (Leino & Leino 1995,9.) Leino & Leino kuvaa kasvatuksen vuorovaikutusprosessia hyvin nopeasti tilanteiltaan vaihtelevaksi. Myös joustavuus tapahtumien edetessä ja tietty ennakoitavuus kasvatustilanteissa koetaan hyvään kasvatukseen kuuluviksi. Mukautuvuus vastavuoroisesti kuvaa hyvin toimivaa suhdetta.

Kommunikointi- ja vuorovaikutustaidoista puhutaan lähinnä lähiympäristön vuorovaikutusten yhteydessä, välittömien kommunikointisuhteiden osana. Tällöin voidaan erottaa:

1. taidot, jotka ovat kaikissa ympäristöissä välttämättömiä, jotta vuorovaikutusta ylipäänsä voisi syntyä ja jatkua; ne koskevat lähinnä vuorovaikutuksen etenemisen muodollisia tai ulkonaisesti kuvattavia ehtoja, sellaisia kuin aloitteiden tekemistä, kuuntelemista, aloitteisiin reagoimista, puheenvuorojen vaihtamista, jonkinasteista synkronointia ja jatkuvuutta keskustelussa;

2. taidot, jotka koskevat vuorovaikutuksen tavoitteita ja sisältöjä, kuten auttamista, ohjaamista, myönteistä suhtautumista, kompromissien tekoa eri mielipiteiden kesken, ristiriitojen ratkaisemista eri osapuolia huomioon ottaen; periaatteellisesti ne koskevat myös muunlaista vuorovaikutusta, kuten toisten kanssa kilpailemista, "kaupankäyntiä", jossa eri osapuolet pyrkivät maksimoimaan etunsa, opettamista yms. Nämä monisäikeisemmät taidot sisältävät useita edellytyksiä: tiettyä kielellistä ja kognitiivista kompetenssia sekä "roolikompetenssia", jotka kaikki edellyttävät toisiaan (Habermas 1973). Roolikompetenssi tarkoittaa interaktion sääntöjen hallitsemista erilaisten vuorovaikutusten yhteydessä. Sääntöihin voidaan lukea moraalinormit, jolloin roolikompetenssi käsittää myös moraalinormien kognitiivisen ja affektiivisen sisäistämisen. Edellisiä taitoja on nimitetty yksinkertaisiksi kommunikaation ja vuorovaikutuksen perustaidoiksi ja jälkimmäisiä kompleksisiksi perustaidoiksi. (Takala ym. 1979, 43-44.)

Vuorovaikutus kasvuympäristön ja sosiaalisen yhteisön kanssa kuuluvat olennaisesti kasvutapahtumaan. Ihminen voi kehittyä inhimilliseksi oleneksi vain yhteisössä elämällä. Tähän kehitystapahtumaan voimme vaikuttaa kasvatuksen keinoin. Kasvatus on aina enemmän tai vähemmän tietoista vaikuttamista yksilöiden ja yhteisöjen kehittymiseen vuorovaikutuksen avulla. Se, millaiseksi vuorovaikutus muotoutuu, organisoidaan ja järjestetään, luo perustan tilanteille, joiden seurauksena yksilö kehittyy. Yksilön kehitys vuorovaikutuksena on itse asiassa yksittäisten toisiaan seuraavien vuorovaikutustilanteiden jatkumo, joka kaiken aikaa muokkaa käyttäytymistämme, persoonallisuuttamme ja yksilöllisyyttämme. (Kaipio 1999, 17.) Erilaiset yhteisöt vaikuttavat eri tavoin. Monilapsinen sisarusarja toimii eri tavoin kuin yksi lapsi yksinhuoltajavanhempansa kanssa. Yleisimmillään käsite yhteisö viittaa ihmisten välisen vuorovaikutuksen tapaan, yhteisyyteen, ihmisten väliseen suhteeseen tai siihen, mikä on tietylle ihmisryhmälle yhteistä. (Kaipio 1999, 159.)

Kasvatusyhteisön ja organisaation sekä edelleen yhteiskunnallisen tason yhteinen todellisuus rakentuu jokapäiväisen elämän todellisuudessa, sosiaalisena vuorovaikutuksena

elämismaailmassa. Yhteistä sosiaalista todellisuutta luonnehtii keskinäinen eri tasojen ymmärrys ja samansuuntaiset tulkinnat toiminnoista ja niiden sisällöstä.

Yhteinen sosiaalinen todellisuus näyttäytyy myös eri tasojen yhteisenä kielenä. Kieli yhdistää jokapäiväisen todellisuuden eri alueet ja nivoo ne yhteen mielekkääksi kokonaisuudeksi. Sen kyvyllä ylittää "tässä ja nyt" -kokemukset on tila-, aika- ja sosiaalinen ulottuvuus. Kielen avulla eri todellisuusalueet yhdistyvät yhteisiksi symboleiksi ja tiedoksi. (Berger & Luckman 1994.) (Kaipio 1999, 160-161.)

Bernstein tyypittelee lasten ja vanhempien välistä vuorovaikutusta neljällä tavalla, jotka muodostavat erilaisia sosialisointin rajoja. Nämä perheiden vuorovaikutusmallit vaihtelevat rooliasetelmia korostavista henkilöitä korostaviin menettelytapoihin. Ensimmäisen tyyppin vuorovaikutusrakennetta kuvaa kaavamaisuus, jossa lapsille autoritaarisesti asetetaan moraaliset säännöt sekä annetaan niille perustelut. Toista tyyppiä luonnehtii ohjauskeskeisyys, jolloin lapselle pyritään antamaan objektiivista tietoa asioiden luonteesta ja annetaan hänen muodostaa oma käsityksensä asioista tämän tiedon perusteella. Kolmannessa tyyppissä lasta rohkaistaan hahmottamaan asioita omien kokemustensa kautta ja luovalla käsitteellistämällä. Neljäs tyyppi puolestaan määrittää käsityksen todellisuudesta ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja keskinäisten sopimusten perusteella. Perheiden sosialisointin muodon nähdään tuottavan kielellisten menettelytapojen rajat eli sen, omaksuuko lapsi rajoittuneen vai laaja-alaisen kielen koodin käsitteiden muodostamisessa ja yleensäkin suhteessa todellisuuteen. (Penttinen 1999, 94-95.)

Kasvatuksen kannalta on tärkeää nähdä persoonallisuuden kehitys sidoksissa sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Yksilön sisäinen maailma on välttämättä sosiaalinen, koska psyykinen järjestelmä rakentuu merkityksistä, joita yksilö omaksuu vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa (Rauhala 1983). Kasvatus on aina tavalla tai toisella yhteiskunnan tasolta lähtevästä kasvatusinstituutioiden toiminnoista yksittäisen kasvattajan toimintaan saakka lopulta yksilöiden persoonallisuuteen vaikuttamista. (Kaipio 1999, 188.) Arvokas kollektiivinen vuorovaikutuksen aikana kerätty tieto ja kokemus on siis päätetty lahjoittaa myös seuraaville sukupolville, ja tämä tehtävä on uskottu lapsen vanhemmille. Se on suuren kollektiivin

pienemmälle kollektiiville delegoima tehtävä. Ihmiskunta on tiennyt, että tämä aineisto ei välity seuraavan sukupolven edustajalle hetkessä. Sen vyöryttäminen vie aikansa ja se myös edellyttää tiettyjen lapsen persoonan kehitykseen liittyvien lainalaisuuksien huomioimista.

Jotta tämä kollektiivinen perintö tulisi sisäistetyksi, lapsen täytyy omia se omaksi asiakseen. Se ei voi jäädä ulkokohtaiseksi tiedoksi vaan sen täytyy muokata lapsen persoonaa ja sävyttää häntä kokonaisuudessaan. Siksi tämä aineisto on välitettävä ihmiselle hänen yksilöllisyytensä ollessa rakenteilla. Tehtävä edellyttää tiettyä syvyyttä ja jatkuvuutta ja viestinnän on kohdistuttava lapsen persoonaan. Persoonaan voi kohdistaa asioita vain persoonan välityksellä. Siksi mikään kasvoton yhteisö tai kollektiivi ei voi tätä aineistoa välittää. Se on annettu yksilöiden tehtäväksi. Eikä tässä kaikki, vaan se on annettu sellaisten yksilöiden tehtäväksi, joilla on aivan erityinen suhde opetettavaansa. Tämä erityinen suhde on sellainen, että sen avulla pystytään tavoittamaan lapsen persoonan ydin, se mistä käsin hänen on määrä myöhemmin osoittaa sisäistäneensä ihmiskunnan vuosituhansien aikana keräämän käyttäytymiskoodin. Tämä erityinen suhde on nimeltään rakkaus. Lapsen persoona tarvitsee rakkaudellisen asenteen ympärilleen kehittyäkseen suotuisasti ja voidakseen sisäistää ihmiskunnan yhteisen omaisuuden. (Hellsten 1999, 34-35.)

Vanhempien ja lasten väliselle vuorovaikutukselle on empiirisissä tutkimuksissa löydetty toistuvasti tiettyjä perusulottuvuuksia, dimensioita, jotka tulevat esiin tarkasteltiinpa kasvatusta millä tasolla tahansa. Tällaisia ovat mm. lämpimyys - kylmyys, demokraattisuus - autoritaarisuus, sallivuus - rajoittavuus sekä hyväksyvyys - hyljeksivyyys (Herrman & Stapf 1977, 749). Tämän tyyppisiä ulottuvuuksia on löydetty empiirisissä tutkimuksissa yhtä hyvin kasvatusilmastoista, kasvatusasenteista kuin käytännön kasvatusten menettelyistäkin (Maccoby 1980, 380 - 392) (Huttunen 1990, 71 - 72.)

Huttunen määrittelee autoritaarisen ja demokraattisen vuorovaikutuksen seuraavasti:

Omana ulottuvuutenaan autoritaarista vuorovaikutusta voinevat määritellä mm. seuraavat piirteet :

- Vuorovaikutus on vähäistä eikä perustu keskinäiseen luottamukseen ja kunnioitukseen.

- Vanhempien ja lasten välisessä kommunikaatiossa aloite on voittopuolisesti vanhemmilla ja vastavuoroisuus on vähäistä.
- Vanhemmat tekevät kaikki kasvatusta koskevat päätökset neuvottelematta lapsen kanssa.
- Säännöt ovat tiukkoja ja vanhempien laatimia.
- Käskyt ja kiellot jätetään perustelematta.
- Kasvatustoimenpiteiden tasolla pakottaminen, uhkailu ja rankaiseminen ovat keskeisessä asemassa.

Vastaavasti demokraattiseen vuorovaikutukseen kuuluvat tällöin mm. seuraavat asiat:

- Vuorovaikutus on runsasta, avointa ja molemminpuolista.
- Päätöksenteko perustuu molemminpuoliseen luottamukseen ja kummankin osapuolen huomioon ottamiseen.
- Säännöt sovitaan neuvottelemalla.
- Vanhemmat perustelevat toimintansa. (Huttunen 1990, 73 - 74.)

Sosialisaatio edellyttää vuorovaikutusta ympäristön kanssa. Identiteetin muodostumisen on perinteisesti katsottu tapahtuvan primaarisosialisaatiossa, lapsuuden ja nuoruuden ensimmäisessä sosiaalistumisprosessissa. Se on hyvin kokonaisvaltainen prosessi, joka ei tietenkään ole pelkkää tiedollista oppimista vaan tapahtuu emotionaalisesti latautuneissa olosuhteissa. Tämä oppimisprosessi olisi ilmeisesti lähes mahdoton ilman emotionaalista kiintymystä merkityksellisiin muihin ihmisiin, erityisesti äitiin tai vastavaan huolehtivaan ja rakastavaan henkilöön. Tärkein varsin pitkäaikainen vaikutus on tässä vaiheessa perusturvallisuuden kokemisella. Ensimmäinen ihmissuhde merkitsee suurta askelta kasvavan ihmisen elämässä. (Antikainen 1993, 81-82.)

Lapset oppivat pienryhmäkommunikoinnin perustaitoja hyvin erityyppisten oppimismekanismien avulla. He omaksuvat perheen arkitoiminnoissa, osana perheen elämää, ihmissuhteiden perusskeemoja ja toiminnan perussääntöjä. Kun aikuinen ohjaa, luo virikkeitä ja tavoitteita toiminnalle ja kontrolloi pulmatilanteiden ratkaisuja, muodostuvat sosiaaliset normit keskeiseksi ohjaamisvälineeksi. Vertaisryhmässä lapset oppivat

menettelyitä suhteellisen tasaveroisten yksilöiden ristiriitojen ratkaisemisessa sekä monisäikeisissä yhteistoiminta-, ongelmanratkaisu- ja suhtautumistoiminnoissa eikä tässä oppimisessa ole kysymys vain valmiiden normien ja sääntöjen omaksumisesta ja sisäistämisestä vaan myös niiden luomisesta. (Takala ym. 1979, 89.)

Vuorovaikutus mahdollistuu kommunikaation avulla. Kommunikaatiossa muiden ihmisten kanssa ihminen saa tietää, kuka hän on. (Antikainen 1993, 81.) Se, mistä vanhemmat puhuvat, mitä tunteita he ilmaisevat, minkälaisia asioita he käsittelevät, muodostuu lopulta lapsen todellisuudeksi. Nämä eivät kykene käsittelemään asioita vanhempien ohi, näiden tahtomatta tai sallimatta. Siksi voi sanoa, että vanhemmat esittelevät todellisuuden lapsilleen ja tämä tapahtuu juuri siten, että he rajaavat sen. (Hellsten 1999, 38.)

Vanhemmat saavat kommunikaation avulla itselleen valtaa. Ihmisten käyttämä kieli välittää käsityksiä todellisuuden luonteesta, mutta toisaalta kielenkäyttö myös luo ja ylläpitää todellisuutta. Perheessä vanhempien käyttämä kieli välittää lapsille kuvan todellisuudesta ja sen luonteesta määrittämällä nimiä eri objekteille. Nimet sisältävät samalla erilaisia merkityksiä, jolloin ne kertovat esimerkiksi sen, kuinka perheessä suhtaudutaan toisiin ihmisiin tai omiin mahdollisuuksiin elämässä. Näin määrittyvät perheen sisäiset suhteet sekä suhde valtaan ja instituutioihin laajemminkin. (Penttinen 1999, 88.)

Bernstein näkee kielen koodien jäsentyvän sosiaalisen alkuperän, perhe- ja roolijärjestelmän, sosiaalisen kontrollin ja koulutusuran lähtökohdista. Kielen koodit ovat luonteeltaan todellisuutta jäsentäviä periaatteita, jotka määrittävät puhujan identiteettiä hänen kulttuurisesta alkuperästään käsin. (Penttinen 1999, 93.)

3 SUKUPOLVIJAOTTELU

Pidän tutkielmassa haastattelemani miehiä neljän eri ikäryhmän edustajina. Käytän kustakin ikäryhmästä nimitystä sukupolvi.

1. Sotien ja pulan sukupolvi
2. Sodanjälkeisen jälleenrakennuksen ja nousun sukupolvi
3. Suuren murroksen sukupolvi
4. Lähiöiden sukupolvi

Jaottelun pohjana on Roosin teoria sukupolvijaottelusta. Sukupolvella tarkoitetaan sellaista ryhmää ihmisiä, joita yhdistävät määrättyjen elämänvaiheiden kokemukset. (Roos 1987, 51.) Sukupolveen perustuva tarkastelu soveltuu hyvin suomalaisen yhteiskunnan analyysiin. Suomessa tällä vuosisadalla tapahtuneet jyrkät historialliset muutokset ovat aiheuttaneet melko selviä sukupolvieroja. Kansalaissodan tai toisen maailmansodan kokeminen on tällainen sukupolvelle leimaa antanut kokemus, yhtä lailla kuin maaseudun voimallinen muutos 1960-luvulla ja yhtäkkinen lähiöiden rakentaminen.

1. Ensimmäinen sukupolvi, jota kutsutaan *sotien ja pulan sukupolveksi*, on kaikkein pisimmän ajanjakson sukupolvi ja sillä on myös yhteistä seuraavan sukupolven kanssa. Siihen kuuluvat ovat syntyneet tämän vuosisadan kahtena ensi vuosikymmenenä.

Keskeisiä tämän sukupolven elämää koskevia tapahtumia ovat usein sekä kansalais- että talvi- ja jatkosodan muistaminen sekä elämänaktiivivaiheen toteutuminen näiden sotien välisenä aikana. Tähän liittyy myös monilla uuden elämän aloittaminen sotien jälkeen. Tärkeintä oli kuitenkin *olosuhteiden yhteisyys*; köyhyys, epävarmuus, sairaudet, perheiden hajoaminen vanhempien kuoleman takia, koulun puuttuminen tai keskeytyminen, koulunkäynnin tuoma sosiaalisten eriarvoisuuksien tiedostaminen, työn teon aloittaminen varhaisessa iässä, jatkuva työnteko ja ponnistelu, sota-ajan puutteet ja kiusat. Vain poikkeustapauksissa elämäntarina sisältää kaikki mahdolliset tämän sukupolven kokemukset, mutta silti voidaan puhua yhteisestä ja yhteisesti tiedostetusta

kokemusmaailmasta, joka oli olennaisesti puutteen ja sen hyväksymisen maailma. (Roos 1987, 54.) Ensimmäisen sukupolven elämäkerroissa työ on hallitsevassa asemassa. Työnteko alkaa varhain, elämä on herkeämätöntä työtä. Työstä on myös saavutuksia, ennen kaikkea oma talo, jonka rakentaminen kuvataan yhtenä elämän huippukohtana.

Eryteisesti miehillä lapsuuden aikainen ankara työnteko, pyrkimys poikasena täyttää aikuisen paikka välineiden ollessa liian raskaita, on myös jäänyt lähtemättömästi mieleen. Lapsille asetetut vaatimukset ja vastuu olivatkin suuri ero nykypäivän lapsuuteen verrattuna. Lehmien etsiminen kaukana metsässä, hevosen valjastaminen, raskaiden tukkien nostelu: kaikkeen tähän liittyy selvästi myös jatkuva pelko epäonnistumisesta. Työn häviäminen keskeiseltä paikalta toisen ja erityisesti kolmannen polven edustajilla on silmiinpistävä. Tilalle on tullut koulutus, ammatin hankkiminen keskeisenä elämänvaiheena. (Roos 1987, 57.)

2. Toisen sukupolven, *sodanjälkeisen jälleenrakennuksen ja nousun* sukupolven, elämää leimaa ehkä vielä ensimmäistä sukupolvea dramaattisempi kokemusten kahtiajakoisuus. Nuoruudessa koettiin hätää ja puutetta, vaikeudet olivat yleisiä ja kulutustavaroita ei ollut. Sodan jälkeen alkoi uusi rakentamisen ja vaurastumisen aika, jonka tulokset näkyvät juuri toisen sukupolven asemassa. (Roos 1987,54.) Ensimmäisen ja toisen sukupolven välinen ero ei ole suuri.

3. Kolmannen sukupolven, *suuren murroksen* sukupolven, lapsuuden kokemukset poikkeavat jo melko lailla edellisistä polvista: sairaudet eivät olleet enää yleisiä, turvattomuus ei ollut enää samanlaista, lapsuus oli kehityksen ja optimismin aikaa, maaseutu kehittyi ja kukoisti, työtä tehtiin rajusti ja ensimmäiset aineellisen hyvinvoinnin merkit alkoivat ilmaantua tavallisen kansan keskuuteen kodinkoneiden, television ja auton muodossa. Yhteisiä kokemuksia ovatkin maaltamuutto, koulunkäynnin voimakas pidentyminen ja koulun merkityksen muutos, ammattikoulutuksen korostuminen, asuntosäästäminen, työttömyys ja lasten päivähoito-ongelmat. (Roos 1987, 56.) Suuren murroksen sukupolvi edustaa myös luokkarakenteeltaan aivan uutta tyyppiä. "Tyypillisiä" ovat tarinat, joissa kerrotaan, kuinka maanviljelijä- tai työläisperheestä nousee koulutuksen kautta toimihenkilöiksi. (Roos 1988, 27.)

4. Neljäs sukupolvi, jota voi kutsua vaikka "lähiöiden sukupolveksi", ei poikkea kolmannesta kovinkaan suuresti, joskin eroja kyllä löytyy esimerkiksi suhteessa koulutukseen, lapsuusajan kasvuympäristöön ja nykyiseen asuinympäristöön. (Roos 1987, 56.) Tämä sukupolvi on käynyt koulut ja tullut työelämään vuoden 1968 jälkeen ja sen olennainen kasvuympäristö ovat olleet lähiöt ja lähiöiden kaltaiset kerrostaloalueet Suomen taajamissa. Koulutus on sukupolvelle keskeinen tekijä. Kolmas yhteinen taustapiirre on televisio ja musiikkikulttuuri. (Roos 1988, 29.)

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Mielenkiintoni kohteena olivat miehen kasvatuksen ominaispiirteet. Haastattelukysymyksiin vastatessaan miehet muistelivat lapsuuden kokemuksia ja kasvatustilanteita suodatten ne omien muistikuviansa mukaisesti.

Tutkimuskysymykseni tiivistän kahteen pääkohtaan:

1. *Millaisia kasvatuseriaatteita ilmenee miesten puheissa heidän kertoessaan lapsuudenaikaisesta elämästään?*

Mieleen muistuvat tapahtumat ovat olleet jotenkin merkityksellisiä ja siten arvosidonnaisia määräten kasvatussuuntaa. Kasvatuseriaateista voi päätellä kasvatustilanteiden tunnelman, kasvatustietoisuuden tason sekä sen, millainen vuorovaikutus kasvatustapahtumassa on ollut.

Eri ikäisiä miehiä haastateltiin käyttäen apuna samaa haastattelurunkoa. Yhteiskunta ja kulttuuriympäristö ovat olleet myös erilaisia haastateltavien ollessa lapsena kotonaan.

2. *Millaisia kasvatuseriaatteita ilmenee näiden miesten kokemusten perusteella?*

5 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

5.1 Tutkimusmenetelmä

Laadullisen tutkimuksen kohteena on yleensä ihminen ja ihmisen maailma. Laadullinen tutkimus pyrkii ihmisen toiminnan ja ajattelun, asioiden ja ilmiöiden ymmärtämiseen. Asioita ei pyritä asettamaan riippuvuuden tai syyn ja seurauksen suhteeseen. Silti voidaan nähdä yhteyksiä eri asioiden välillä. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on ollut idea siitä, että ihmisen inhimillistä toimintaa ei kyetä kovin pitkälle tutkimaan tilastollisin keinoin vaan tarvitaan muitakin. (Eskola & Suoranta 1996, 23; Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen ja Saari 1994, 126.)

Tutkimuksessani pyrin kuvaamaan ja ymmärtämään miehen omia kokemuksia saamastaan kasvatuksesta. Eri ikäiset miehet kertovat tuntemuksiaan, esimerkkejä, mielipiteitä ja kokemuksia lapsuutensa tapahtumista ja vanhempiensa antamasta kasvatuksesta. Sen lähestyminen tilastollisin menetelmin kapeuttaisi ja rajaisi aihetta liikaa. Yksilöllisten elämänkohtaloiden ymmärtämisen kautta pyritään luomaan kuva yleisistä lainalaisuuksista.

Laadullista tutkimusta koskevat vaatimukset lähtevät ihmisen erityislaadusta sekä sen huomioon ottamisesta, että sekä tutkija että tutkittava ovat kietoutuneet samaan tai samankaltaiseen merkitysten kokonaisuuteen. Tätä kietoutuneisuutta ei voi millään tavalla erottaa ihmisenä olemisesta, ihmisen toimista ja tavasta ymmärtää. Se tulee esille

tutkimuksen kaikissa vaiheissa: tutkimusongelman valinnassa, tutkimuksen rajaamisessa, itse tutkimustyössä ja tulosten tulkinassa. (Varto 1996, 15.)

Laadullisen tutkimuksen yksi peruskysymys koskee inhimillisen toiminnan ja sen merkityksen suhdetta. Ihmistieteiden tutkimuskohde, sosiaalinen todellisuus, rakentuu erilaisista merkityksistä. Puhutaan erityisestä semioottisesta vaipasta, jossa sosiaalinen todellisuus tapahtuu. Merkitys voidaan määritellä siksi laaduksi, jona maailma meille ilmenee. Elämme toisin sanoen merkitysten maailmassa ja siksi myös tutkimuskohteemme ilmenevät meille merkityksinä. (Eskola & Suoranta 1996, 49-50.)

Voimme käsitellä sosiaalista todellisuutta merkityksellistämisen avulla. Havainnoista muodostetaan mieli- tai muistikuvia, jotka toimivat maailman ymmärtämisen välineinä. Mielteisiin kiinnitetään sopimuksenvarainen merkki, jonka jokainen samassa kulttuurissa voi tunnistaa suunnilleen samanlaisena. Merkki antaa mielteelle käsitteellisen merkityksen ja symboloi tätä. Merkeistä kokoonpantu sosiaalinen todellisuus on tae sille, että kohtaamamme asiat eivät näyttäydy kokonaan uusina, vaan meillä on olemassa tietty tapa tai skeema niiden hahmottamiseen. (Eskola & Suoranta 1996, 50.)

Vaikka eri ihmiset antavatkin samoille ilmiöille erilaisia merkityksiä, ilmiöiden, ts. todellisuuden hahmottamisen täytyy olla riittävällä tavalla yhdenmukaista ja tasalaatuista, jotta intersubjektiivisuus eli yhteinen ymmärtäminen on ylipäätään mahdollista (Eskola & Suoranta 1996, 50). Intersubjektiivisuuden toteutumista omassa tutkimuksessani pyrin varmistamaan esimerkeillä ja kokemusten kertomisella lapsuudesta. Mielihyvän ja mielipahan kokemukset kertovat omalla kielellään intuitiivisen voimakkaan kokemuksen ja siihen liittyvät merkitykset. Kasvatuskäsitteistö merkinnee haastattelemilleni miehille eri asioita ja toisille kertominen kasvatuskokemuksista on selvempää. Aineistoa kerätessäni ja analysoidessani olen pyrkinyt huomioimaan tämän seikan. Samoin käsitteiden tarkkaan määrittelyyn kiinnitin huomiota.

Todellisuuden hahmottaminen merkitysten kautta liittyy fenomenologiseen tutkimusperinteeseen. Fenomenologian tavoitteena on tutkia asioita juuri sellaisina, kuin ne ilmenevät tai näyttäytyvät ihmisten kokemuksissa. Päämääränä on tavoittaa ilmiö sellaisena kuin se on olemassa. Ihmisen ja maailman välinen vuorovaikutussuhde nähdään aina konkrettisena, koska ollaan kiinnostuneita todellisuuden sisällöistä. (Perttula 1995, 32-33, 61.)

5.1.1 Haastattelu tutkimusmenetelmänä

Fenomenologisen tutkimuksen tutkimusaineistot on kerätty pääsääntöisesti joko haastattelemalla tai pyytämällä ihmisiltä kirjallinen kuvaus. Päädyin haastatteluun, koska haastattelussa on mahdollisuus rajata ja tarkentaa aineistoa koskemaan juuri tutkittavaa aihepiiriä. Haastattelu, henkilökohtainen vuorovaikutustilanne, tuntui myös omalle persoonalleni sopivalta aineistonkeruumuodolta. Pyrin tekemään selkeän ja mahdollisimman kattavan haastattelurungon, jotta saisin tarvitsemaani aineistoa riittävästi.

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (1997, 201) pitävät haastattelua laadullisen tutkimuksen päämenetelmänä. Haastattelu on itse asiassa keskustelua, joka tosin tapahtuu tutkijan aloitteesta ja on hänen johdattelemaansa. Sen avulla tulkitsemme itseämme, toisiamme sekä erilaisia tunteita ja tapahtumia. Hyvässä keskustelussa kumpikin osapuoli on yhtä tärkeä sen onnistumisen kannalta. (Syrjälä & Numminen 1988, 94-95; Eskola & Suoranta 1996, 64-65.)

Haastattelun tavoitteena on selvittää henkilön ajatuksia ja tuntemuksia, tavallaan tarkastella toisen henkilön näkökulmia sisältä päin. Haastattelemalla saadaan selville asioita, joita ei voida havaita suoraan. (Patton 1990, 277-279.)

Haastattelu soveltuu hyvin fenomenologiseen tutkimukseen. Haastattelussa toteutuu vuorovaikutukseen olennaisesti kuuluva intersubjektiivisuus: kun haemme tietoa toisen ihmisen ajattelusta, prosessissa on mukana koko ajan myös oma tietoisuutemme, joka vaikuttaa siihen, miten tulkitsemme toisen henkilön ilmaisua. Intersubjektiivinen luottamus

edellyttää haastattelijalta, että hän tiedostaa omat lähtökohtansa, on aktiivinen kuuntelija ja rakentaa luottamuksen haastateltavaan. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen ja Saari 1994, 136-137.) Luottamus onkin tutkimushaastattelun avainkysymys. Haastattelun anti on välittömästi riippuvainen siitä, saavuttaako haastattelija haastateltavan luottamuksen. Haastattelija ei ole mikään passiivinen, merkityksetön välikappale, vaan osa sosiaalista vuorovaikutusprosessia. (Eskola & Suoranta 1996, 71.)

Haastattelun etu on, että siinä voidaan säädellä aineiston keruuta joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla. Haastatteluaiheiden järjestystä on mahdollista säädellä. Samoin vastauksia on mahdollisuus tulkita enemmän kuin esimerkiksi kirjallista aineistoa. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 1997, 201.) Haastattelu kuitenkin vaatii tutkijalta paljon. Tutkijan on keskustelutilanteessa oltava joustava, aito, kiinnostunut elämästä ja ihmisistä, kunnioitettava toista ihmistä. Toisaalta tutkija ei saa olla liian herkkätunteinen eikä kokea liikaa sympatiaa haastateltavaan. Tutkijan on oltava herkkä havaitsemaan erilaisia vihjeitä, joiden mukaan hän voi suunnata keskustelun kulkua. Tärkeintä tutkijan on tuntee hyvin itsensä. On uskallettava nojautua ja uskoa vahvoihin puoliin itsessään. (Syrjälä & Numminen 1988, 95-96.)

Laadullisia haastatteluja voidaan toteuttaa monella eri tavalla. Eri tyyppiset haastattelut tavoittavat Eskolan ja Suorannan (1996, 67) mukaan hiukan eri tyyppistä tietoa, joten haastattelutyyppi kannattaa valita tutkimusongelman perusteella. Teemahaastattelu tuntui tässä tutkimuksessa luontevimmalta vaihtoehdolta. Avoin haastattelu olisi ollut liian vaikeasti tulkittavissa ja kattavan strukturoidun haastattelun laatiminen tuntui liian pikkutarkalta.

Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit, teema-alueet, on etukäteen määrätty. Kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa tai järjestystä. Haastattelijan tehtävänä on varmistaa, että kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat eri henkilöiden kohdalla. (Eskola & Suoranta 1996, 67.) Rakensin teemahaastattelurungon nojautuen kasvatuksessa tärkeinä pitämiini aiheisiin ja pyysin haastateltavia kertomaan niistä mielikuvia ja kokemuksia.

Teemahaastattelun yksi etu on siinä, että haastateltava voi puhua varsin vapaamuotoisesti, omana itsenään. Toisaalta käytettävät teemat takaavat sen, että jokaisen haastateltavan kanssa on puhuttu edes jossain määrin samasta asiasta. (Eskola & Suoranta 1996, 67.) Etukäteen suunnitellut teemat lisäävät aineiston yhtenäisyyttä ja tekevät aineiston koonnista tutkijalle jossain määrin systemaattisen. (Syrjälä & Numminen 1988, 102.)

Teemahaastattelulla on kuitenkin myös eräitä haittoja. Tärkeitä esille nousevia teemoja voi vahingossa jäädä huomaamatta. Lisäksi haastattelija muotoilee kysymykset vapaasti ja esittää ne vapaassa järjestyksessä. Tällöin eri haastateltavien vastaukset ovat erilaisia, joten vastausten vertailtavuus vähenee. (Syrjälä & Numminen 1988, 102.)

Haastattelut tehtiin tutkimushenkilöiden kotona tai tutkijan kotona. Haastattelutilanteet olivat luontevia keskustelutilanteita, koska tunsin etukäteen henkilökohtaisesti kaikki haastateltavat. Tunteminen ei mielestäni ollut este avoimuudelle ja luottamuksellisuudelle, vaan päinvastoin vuorovaikutus tuntui syntyvän helposti. Haastattelukysymysten (ks. liite 1) avulla pyrin varmistamaan sen, että kaikki olennaiset aihealueet tulisivat esille. Samoin pyrin tarkentavilla kysymyksillä saamaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä.

5.2 Tutkimuksen kulku ja tutkimushenkilöt

Tutkimusaiheeni liittyy läheisesti nykyiseen elämäntilanteeseeni; olin kolme vuotta hoitovapaalla kotona hoitamassa kolmevuotiasta poikaamme. Viidentoista opettajatyövuoden jälkeen oman lapsen kasvatusta pohtii monesta näkökulmasta, vaikka varsinainen kasvatus tuntuu kulkevan arjen pyörteissä kuitenkin enemmän selkäytimellä. Siksi kiinnostus juuri miehen kasvatukseen on ilmeinen; millaisen ihmisen löydämme pojastamme, mitkä asiat vaikuttavat kauaskantoisimmin ja mielestämme tuloksellisimmin lapseen, onko mielessämme oleva yhteinen kasvatuskäsitys tavoittelemisen arvoinen tämän tutkimuksen tulosten perusteella. Koen poikamme kasvatuksen olevan täysin yhteinen mieheni kanssa, vaikka

pääosan arjen pyöryksestä näinä alkuvuosina olen itse hoitanut. Kasvatuskokemuksissa kiinnostaa nimenomaan miesten oma näkemys kasvatuksesta, miten se heidän mielestään on ilmennyt ja mitä merkinnyt heidän elämässään.

Tutkimustapani on grounded theory -pohjainen eli tein aluksi haastattelut ja analysoin niistä esille tulevia aihekokonaisuuksia. Niiden pohjalta etsin teoriaa ja vertasin haastatteluista esille tulleita ilmiöitä jo tutkittuun tietoon. Samoin vertailin tutkimushenkilöiden kuvauksia keskenään teoriaan pohjautuen.

Kuvasin tutkimuksessani aluksi määritelmiä kasvatuksesta, kasvatusilmastoa, -asenteita, ja -menettelyitä. Erityisen kiinnostavia ovat vuorovaikutusmuodot ja kommunikaatorakenne ja niiden ilmentymät kasvatuskokemuksissa. Vertaan kasvatusperiaatteita haastattelemini miesten kokemuksiin. Pyrkimykseni on löytää yhteyksiä saadun kasvatuksen ja henkilön omien elämäntuntemusten suhteen. Teoriataustana on myös sukupolvijaottelu, joka jakaa haastateltavat neljään eri ryhmään.

Tutkimushenkilöt valitsin henkilökohtaisen tuntemuksen ja sopivan iän perusteella. Vanhin heistä on eläkkeellä oleva 74-vuotias maanviljelijä, jota kutsun anonymiteetin varmistamiseksi aakkosten alkupäästä Aapoksi. 51-vuotias mies on pappi ja kutsun häntä tässä tutkimuksessa Einoksi. 31-vuotias haastateltava toimii insinöörinä ja hänet nimesin Olliksi. Nuorin 18-vuotias opiskelee abiturienttina lukiossa ja hän saa peitenimekseen aakkosten loppupuolelta Yrjön. Aakkosjärjestyksen toivon helpottavan suorien lainauksien seuraamista tekstissä.

Aapo on elänyt lapsuuttaan 1930-luvulla maaseudulla 13-lapsisessa pienviljelijäperheessä. Elämän ovat täyttäneet agraariyhteiskunnan normit ja kulttuuri. Myös Eino on kasvanut maaseudulla. Hänen isänsä on ollut metsätyönjohtaja ja hänen perheeseensä on kuulunut veli ja serkku. Lapsuuttaan hän vietti 1950-luvulla. Ollin isä on ollut teollisuuden palveluksessa sekä yrittäjänä ja Olli on asunut 1970-luvulla taajamassa. Hänellä on kaksi siskoa. Yrjön 1990-luvun lapsuus on kulunut maaseudulla kylällä sekä taajamassa. Hänen

molemmat vanhempansa ovat koulutettuja ja työskennelleet kodin ulkopuolella Yrjön lapsuusaikana. Hänellä on sisko ja veli.

Haastattelujen avulla saatu tieto kertoo miesten lapsuusajan kasvatuskokemuksista heidän omasta näkökulmastaan. Jokaisen haastateltavan mielikuvat välittyvät heidän omien tuntojensa perusteella ja ovat täten subjektiivisia, yksityiskohtaisia, eläviä ja konkreettisia. Esille tulevat mielipiteet, tunteet ja näkemykset antavat tutkielmaa varten tietoa miehen kasvatuksesta ja sen mahdollisesta muuttumisesta vuosikymmenten saatossa. Kokonaisuutena aineisto auttaa ymmärtämään miehen kasvatuksen yleispiirteitä.

Haastattelin Aapoa maaliskuun 15. päivänä 1999 hänen kotonaan keskisuomalaisen maalaistalon kamarissa. Olimme aluksi juoneet kahvit ja Aapo halusi etukäteen tietää jonkun kysymyksen, joista sitten kerroinkin hänelle suullisesti kaksi ensimmäistä. Häntä tuntui tilanne aluksi jännittävän nauhoituksineen, mutta kysymysten edetessä tunnelma vapautui. Haastattelu kesti noin 40 minuuttia.

Einoa haastattelin huhtikuun 10. päivä perheen uudessa omakotitalossa, johon aluksi tutustuin. Nauhoitus tehtiin puolessa tunnissa tilanteen ollessa rauhallinen ja vapautunut kaiken aikaa.

Ollin haastattelu tehtiin kotonani heinäkuun 15. päivänä, jolloin oli kuuma ja Ollilla oli vain vähän aikaa käytettävänä. Aluksi tunnelma oli kiireinen, mutta rauhoittui kysymysten edetessä. Siihen kului aikaa 45 minuuttia.

Yrjöä haastattelin hänen kotonaan Yrjön omassa huoneessa toukokuun 28. päivänä. Yrjöä haastattelu kiinnosti kovasti eikä häntä tuntunut asia lainkaan jännittävän. Haastattelu kesti lähes tunnin.

Nauhoitin haastattelut ja litteroin ne syksyllä -99.

Luin haastatteluja moneen kertaan saadakseni selville aineistosta esille tulevat asiasanat, joiden pohjalta etsin niihin sopivaa teoriaa. Kevättalvella 2000 aloitin tutkielman empiirisen osan kirjoittamisen. Analysoinnin ohella luin kirjallisuutta kasvatuksesta ja pyrin refleктоimaan omaa aineistoani teoriaan. Tutustuin myös muihin vastaaviin tutkimuksiin, joista sain itselleni varmuutta valitsemaani tutkimustapaan.

Laadullisen aineiston analyysin on Eskolan ja Suorannan (1996, 104) mukaan tarkoitus luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysillä aineisto pyritään tiivistämään kadottamatta silti sen sisältämää informaatiota. Päinvastoin pyritään informaatioarvon kasvattamiseen luomalla hajanaisesta aineistosta selkeää ja mielekästä.

Tutkielmassani käytin teemahaastattelurunkoa apuvälineenä aineiston koodauksessa. Seuloin tekstiä haastattelurungon avulla ja pyrin saamaan esille sellaisia tekstikohtia, jotka kertovat kyseisistä asioista. Sijoitin suoria lainauksia haastatteluista teoriaosuuksien joukkoon. Jokaisen aihealueen loppuun pyrin kokoamaan siihen liittyvät asiat ja analysoimaan niitä tarkemmin. Suorat lainaukset tekstissä on sisennetty.

6 KASVATUSKOKEMUKSET ERI IKÄISILLÄ MIEHILLÄ

Miesten vastauksista lapsuudenaikaisesta elämästään jaottelin kertomuksia eri teemoihin. Haastatteluaineiston perusteella kasvatuskokemuksista nousivat esiin seuraavat aihekokonaisuudet :

- 1) rakkaus
- 2) rajat
- 3) turvallisuus
- 4) vanhempien merkitys lapselle
- 5) kasvatuseriaatteet

Käsittelen näitä teemoja aihealueittain. Vertaan niitä myös vertailevan kasvatustieteen auktoriteettien luomaan luetteloon lapsen tarpeista:

- 1) Emotionaalisen perusturvallisuuden tarve
- 2) Kiitoksen ja tunnustuksen tarve
- 3) Tarve uuden kokemiseen, tietämiseen, taitamiseen ja valmiuksiin
- 4) Tarve alkuunpanemiseen ja vapauteen
- 5) Tarve vastuuseen itsestä ja muista
- 6) Tarve esteettisyyteen
- 7) Tarve spontaaniin ilmaisuun (Kari 1988, 58-60.)

Haastattelemani miehistä *vanhin, Aapo*, edustaa selkeästi agraariyhteiskunnan luonnonläheistä miestyyppiä. Hän on kasvanut kolmetoistalapsisen pienviljelijäperheen keskimmäisenä ja hänellä on kaksoissisko, joka nyt on jo kuollut. Hän asuu edelleen samalla kylällä, missä on syntynytkin ja tuntee elinympäristönsä hyvin. Hänen lapsuuttaan leimaa läheinen yhteys maaseutuun ja sen töihin, velvollisuudentunto ja vastuu eläimistä sekä luonnon kiertokulkuun olennaisesti liittyvistä työtehtävistä. Kasvu suuren lapsikatraan

joukossa on antanut mahdollisuuden leikkeihin, jos niihin on joutanut, seuraten isompien tekemisiä. Toisaalta kilpailu vanhempien huomiosta on ollut tiukempaa.

Lapsuuden elämää kuvaavat hyvin paimenessa olo, marjastaminen ja luonnosta nauttiminen lehmien ruokaillessa. Kasvuympäristönä toimineet metsä, pellot ja maatalon pihapiiri ovat muokanneet ajatusmaailman ja kielen rikkaaksi luonnonilmiöiden kuvaajaksi. Kielessä näkyvät murteen vivahteet ja sanasto muistikuvissa on selkeästi maaseudun kuvausta.

Nuoruuteen kuului vahvasti työnteko. Koulutusmahdollisuudet kariutuivat vanhempien luvatta tilanhoidon pojalle, mikä lupaus ei kuitenkaan myöhemmin toteutunut.

Kasvatuksesta keskusteleminen ei ole ollut tyypillistä. Varsinkaan vanhempien kasvatuksen kritisoiminen ei ole kuulunut lapsuuteen ja nuoruuteen. Aikuisena on voinut pohtia kasvatuksen aikaansaannoksia, esimerkiksi tupakoimattomuuteen ohjaamista. Tietyt luottamustehtävät ovat nostaneet itsetuntoa niin, että Aapo on kokenut olleensa tehtävissään luottamuksen arvoinen. Kasvatuskokemukset tulevat parhaiten esiin käytännön toimina ja esimerkkeinä. Niiden käsitteistäminen on vierasta.

Roosin sukupolvijaottelun mukaan Aapo on selkeästi ensimmäiseen kategoriaan kuuluva; sotien ja pulan sukupolven edustaja. Hänen lapsuuteensa kuului köyhyys jopa kerjuulla käyntiin saakka ja hän on itse ollut sodassa sekä menettänyt sinne kolme veljeään.

50-vuotias Eino edustaa sitä sukupolvea, joka on asunut lapsuutensa ja varhaisnuoruutensa maaseudulla ja sen jälkeen kouluttautunut akateemiseen ammattiin. Hänen perheeseensä on kuulunut vanhempien lisäksi vanhempi veli ja serkkupoika. Isän työtehtävät metsäteknikkona veivät hänet usein pitkiksi ajoiksi pois kotoa, joten kasvatus jäi paljolti äidin harteille.

Kyläyhteisön merkitys kouluineen on ollut kehitystä ja kasvua tukevaa; tunsivathan pienen kylän ihmiset toisensa 50-luvun maaseudulla. Eino on ollut lapsena näyttelemisestä ja urheilusta pitävä poika, jollainen helposti opitaan tuntemaan ja pyytämään mukaan esityksiin.

Esiintymiset ovat antaneet itseluottamusta.

Lapsena Einoa arvostettiin kuuntelemalla, mitä kodin ulkopuolella ollessa on tapahtunut. Perheen yhteiset retket ja isän kanssa tehdyt kalastusmatkat Eino muistaa lämpiminä lapsuusmuistoina. Hän kokee saaneensa lempeän ja lujan kasvatuksen. Lempeyteen on hänen mielestään vaikuttanut se, että hän on syntyessään ollut keskonen ja sikäli erityishuomion ja rakkauden kohteena.

Eino kuuluu sukupolvijaottelussa toiseen ryhmään, jolle tunnusomaista on oman aseman paraneminen koulutuksen ja ammatin hankkimisen myötä.

30-vuotias Olli on kolmilapsisen perheen ainoa poika. Hänen vanhempansa erosivat Ollin ollessa yhdeksänvuotias. Olli koki eron helpottavana. Eron jälkeen äiti jaksoi Ollin kokemusten mukaan enemmän kohdistaa huomiotaan lapseen ja kasvattaa heitä selkeämmin. Hän tuntee saaneensa myös erityishuomiota poikana. Äiti on yrittänyt antaa Ollille toisenlaisen miehen mallin kuin mitä isä siihen asti oli edustanut.

Olli vietti lapsuuskesinään paljon aikaa mummolassa. Tärkeinä ihmisinä Ollille ovat säilyneet isovanhemmat, erityisesti pappa.

Kasvuympäristönä Ollilla on ollut taajama, jossa kavereilla on merkityksensä lapsuusajan leikeissä. Pyöräily ja liikuntalajit sekä television katselu ovat kuuluneet lapsuuteen. Nuorena rajoja on kokeiltu mm. alkoholia käyttämällä. Äidin neuvottelevaa suhtautumista näihin kokeiluihin Olli arvostaa suuresti.

Olli kuuluu sukupolvijaottelun mukaisesti osin kolmanteen ryhmään, suuren murroksen edustajaksi ja osin neljänteen ryhmään, lähiöiden sukupolveen.

17-vuotiaan Yrjön molemmat vanhemmat ovat pienestä pitäen olleet palkkatyössä. Yrjö on asunut aluksi maaseudulla pienellä kylällä ja muuttanut muutama vuosi sitten pienen

kaupungin keskustajamaan. Hänen isänsä on Yrjön lapsena ollessa ollut paljon poissa kotoa työtehtävien vuoksi, joten kasvatusvastuu on paljolti jäänyt äidille. Vanhemmat erosivat kaksi vuotta sitten.

Yrjön kasvuympäristönä on ollut rauhallinen maalaiskylä. Lapsuuteen ovat olennaisesti kuuluneet pihaleikit sekä televisiosarjojen ja videoiden katselu sekä tietokonepelit. Pelaamiseen käytettyä aikaa on rajoitettu.

Yrjö on selkeästi neljännen sukupolven edustaja Roosin sukupolvimäärityksessä. Hänellä koulunkäynti on meneillään ja televisio, musiikkikulttuuri ja sähköinen viestintä ovat jokapäivisiä.

6.1 Tunne rakastettuna olemisesta

Ihminen janoaa alkuvuosinaan huolenpitoa ja hellyyttä. Hän on kuin pesusieni, joka tarvitsee vettä pystyäkseen tehtävänsä; ihmisyyden vesi on rakkaus. Vain rakastavan hoivan myötä ihmisalku saa juuret kasvaakseen siksi suureksi yksilöksi, joksi sillä on edellytykset valmiina geeneissään. Ellei lasta hyväksytä ja rakasteta sellaisena kuin hän on, on hänen ehkä itsekin myöhemmin vaikeata hyväksyä muut ihmiset sellaisina kuin he ovat. (Kari 1988, 58.)

Lapsi tarvitsee kummankin vanhemman läheisyyttä, hyväilyjä ja suukkoja. (J. Sinkkonen , 118.) Hyvän huolenpidon seurauksena lapsi kokee itsensä hyväksytyksi sellaisenaan. Hänen ajatuksiaan ja tekojaan arvostetaan ja hänen ei tarvitse ansaita olemassaolonsa oikeutusta suorituksilla tai menestymisellä.

Kysyin haastateltavilta mieluisimpia lapsuuden kokemuksia.

Aapo:...pienenä jäe mieleen, ku meillä oli sellainen, sitä sanottiin kätkyt tae joku semmone jossa kiikutettiin näen niinku syrjittäen ni se tuntu erittäin mukavalta, ku sellaisessa sae olla. ...siihen niinku myö lapset kilvalla mentiin, että kuka pääs aina siihen.

Eino: Kyllä varmaan mieluisimpia muistoja on se, kun perheen kanssa tehtiin jotain yhdessä. Meillä oli tapana sillon tällön tehdä marja- ja kalastusretkiä yhdessä ja ja tuota sitten oltiin koko perhe yhdessä koolla ja tehtiin jotain yhdessä.

Olli: ...kyll se lapsena niin kun, totta kai se niin kun pojalla oli kaikki tämmöset uudet polkupyörät ja kaikki tämmöset muistaa.

Yrjö: No, ainahan ne syntymäpäivät on niitä mieleisimpiä tai sitten tai muuten, kun lahjan saa. Sitten vasta niin kun isompana sitten tällaset niin kun erilaiset kokemukset ja muut kokemukset on niin kun parempia. Tietysti nämä tämmöset niin kun juhlat ja muut...

Aapo edustaa tutkielmassa Roosin sukupolviijaottelun ensimmäistä sukupolvea. Olosuhteille oli tunnusomaista köyhyys ja työn teon aloittaminen varhaisessa iässä. Yksilöllinen huomioiminen oli vähäistä. Lapsille asetettiin vaatimuksia ja vastuuta annettiin tehtävien hoidossa. Aapon mieluisat muistot liittyvät keinuttamiseen kätkyessä. Keinussa sai tuntea olevansa lapsi, ehkä ikäistään pienempi ja sai osakseen keinuttajan huomion. Tuvan lattialla kehtoon mennessä sai siirtyä hellyyden ja huolenpidon kohteeksi ja leikkiä vauvaa, avutonta hoidettavaa. Emotionaalisen perusturvallisuuden tarpeen tyydyttäminen muistuu tärkeänä mieleen vielä vuosikymmenten jälkeen. Monilapsisessa perheessä huomion kohteena oleminen on ollut harvinaista.

Eino on sukupolviijaottelussa toisen sukupolven edustaja. Kulutustavaroita ei ollut juurikaan seuraaviin sukupolviin verrattuna. Toisen sukupolven edustajien asema on muuttunut vaurastumisen ja koulutuksen myötä paremmaksi kuin ensimmäisen sukupolven. Einon

muistot ovat perhekeskeisiä. Koko perhe on viettänyt vapaa-aikaansa yhdessä. Koska isä joutui olemaan työnsä vuoksi paljon poissa kotoa, ovat nämä yhdessä vietetyt hetket olleet pojalle merkityksellisiä.

Kolmannen sukupolven edustajan, Ollin, lapsuuden kokemukset poikkeavat jo melko lailla edellisistä polvista. Lapsuus on ollut kehityksen ja optimismin aikaa ja aineellinen hyvinvointi on parantunut. Ollin mieluisat muistot liittyvät oman polkupyörän saamiseen. Samoin muita omia tavaroita on jo saanut.

Yrjö neljännen sukupolven, "lähiösukupolven", edustajana kertoo mieluisiksi muistoikseen lahjan saamisen. Hänen sukupolvelleen on jo ollut tyypillisempää juhlia syntymäpäiviä. Yrjö arvostaa myös mieluisien kokemusten merkitystä.

Tunne rakastettuna olemisesta lapsuudessa luo myönteistä minäkuvaa. Varhaiset rakkauden sävyttämät kokemukset vanhempien kanssa, heidän arvonsa, ohjeensa ja esimerkkinsä ovat minäihanteen perustana. (J. Sinkkonen 1995, 142.) Mika Ojakangas analysoi rakkaus-julmuus -teemaa kouluopetuksen näkökulmasta ja käyttää siinä Cygnaeuksen ajatuksia seuraavasti: Rakkaus oli vastustamaton voima, joka taivutti vihamielisimmänkin. Rakkaus avasi sydämen oven. Kyse ei kuitenkaan ollut mistään hemmottelevasta rakkaudesta vaan rakkaudesta, jonka tuli olla "tarpeellisella ankaruudella yhdistetty". Kuri ilman rakkautta opettajan puolelta oli julmuutta, mutta samalla rakkaus, joka ei astu ilmi tottelevaisuutena oppilaan puolelta, oli arvotonta. Julmuus johti silmänpalvontaan, hemmotteleva rakkaus - rakkaus ilman lapsen kuuliaisuutta - oppiniskaisuuteen: "Hemmoteltu lapsi lyö äitiänsä." Tämä kaikki oli selvää ei vain Cygnaeukselle vaan kaikille 1800-luvun lopun pedagogeille, sillä ilman rakastavaa kuuliaisuutta oppilaan tai lapsen puolelta, ilman hyväntahtoista välittämistä opettajan tai vanhemman puolelta, sanalla sanoen ilman *auktoriteettia*, ei kasvatusta voinut ajatellakaan. Ilman auktoriteettia siveellisen kehityksen henkinen lanka, kasvatettavan "verraton talutusnuora", katkesi pakosti. (Ojakangas 1997, 46-47.) Rakkauden voimaan ja tehoon on uskonut jo Cygnaeus. Mittelö rakkauden ja samanaikaisesti vallitsevan kurin välillä tasapainottaa ja luo lapselle turvallisen kasvu- ja oppimisympäristön.

Auktoriteetin saavuttamisen myötä saadaan kasvatuksessa ja opetuksessa tarpeellinen kunnioitus ja kuuliaisuus.

Haastateltavilta kysyttiin, pidettiinkö heitä paljon sylissä.

Aapo: No, sitä minä en kyllä ookee muista. Minnoon tietysti ollu niin pieni, että ei ei mittää semmosta hellimistä...

Eino: Ei kovin paljoa. ... Kyllä mulla mielikuvia on isän sylissä olemisesta ja äidin sylissäkin olemisesta, mutta se ei ollu kovin... Tommosen fyysisen hellyyden näyttäminen ei ollu kovin yleistä minun kodissa.

Olli: Ei oo kyllä mitään muistikuvaa. Ei minkäänlaista, ilmeisesti ei. Ei oo mitään muistikuvaa.

Yrjö: Mää muistan, että äiti piti aika paljon sylissä, kun mää olin ihan pieni. En mää nyt niin kun muista, mutta valokuvista ja äiti on kertonu.

Miehet eivät juurikaan muistaneet, että heitä olisi pidetty sylissä. Eino toteaa, että fyysisen hellyyden näyttäminen ei ollut hänen kodissaan kovin yleistä. Samansuuntaisesti muistelevat muutkin haastateltavat. Yrjön muistikuvat liittyvät äidin kertomuksiin ja valokuviin.

Keitä haastateltavat nimesivät läheisiksi ihmisikseen?

Aapo: No, kyllähän se äiti ol ihan läheisin. Että en minä ainakaan, ja sitte muut lapset, niin ku minun sisko Esterki, ni sehän ol aeka läheinen ja hyvät kaverit oltii. Että ee meillä niinku, että isä ol vähä semmone, sanotaan näen, että semmone, semmone, että vähän kova, että semmone, että ettei nyt pelännä, mutta ei paljo muutakaa...

Eino: Kyllä varmaan vanhemmat olivat läheisiä. Mää olen monesti miettinyt sitä, että kumpi heistä oli läheisempi. Että että he olivat niin kun eri tavalla läheisiä. Isä oli kumppani enemmän kuin kuin äiti taas oli ehkä tämmönen hoivaaja ja huolehtija. Tietysti sitten veljeni ja tämä serkkuni oli kanssa yhdessä autto minua. Kyllä se ydinperhe oli niin kun, ne muodosti sen tärkeimmän viitekehäksen.

Olli: Aika vaikee tommonen, niin kun sillai miettiä, että ketä oli läheisiä. Totta kai nyt kaverit... Kai se oli sitten, että isovanhemmat oli... Kai ne oli niin kun, ett pappa oli läheinen. Ett luonnollisesti, kun on yksinhuoltaja, niin sitten niin kun isovanhemmat tulee aika voimakkaaseen rooliin.

Yrjö: Äiti tietenkin. Ja sisko ja veli, mutta isää, isää mä en koe kovin läheiseksi ihmiseksi, kun se oli aika usein poissa kotoa jossain opiskelemassa. Kyllä sekin on kumminkin tärkeä.

Emotionaalisen perusturvallisuuden tarve saavutetaan hyvin varhaisina vuosina. Äidit viettävät aikaansa lastensa kanssa huomattavasti enemmän kuin isät. (Huttunen 1990, 61.) Äitien ajankäyttö lastensa kanssa koostuu enimmäkseen päivittäisistä hoitorutiineista, kun taas isän ja lapsen yhdessäoloa leimaavat toiminnot, joihin liittyy välittömiä tunnekokemuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi leikkiminen, lapsen rauhoittaminen, nukuttaminen ja kylvettäminen. Yleistäen voidaan sanoa, että isät kokevat leikkimisen ja puuhailun myönteisempänä kuin varsinaiset lastenhoitotehtävät. (Huttunen 1990, 62.) Aapo ja Yrjö nimeävät äitinsä läheisimmältä tuntuneeksi ihmiseksi. Aapon mielestä isä on ollut kova ja pelottava, mutta sisarukset, varsinkin kaksoissisko, ovat olleet läheisiä. Yrjön mielestä isä on hänen lapsena ollessaan ollut paljon poissa kotoa. Myös sisko ja veli tuntuvat hänestä läheisiltä.

Kukaan haastateltavista ei maininnut isäänsä läheisimmäksi ihmiseksi. Käytännön hoitotoimenpiteiden suorittajana on äiti avainasemassa lapsen varhaisina vuosina, mutta läheisen, hyvän isäsuhteen muodostuminen mahdollistuu yhteisen ajan kanssa. Isän

läsnäolon, samoin kuin isän kontrolloivuudenkin vahvistava vaikutus sopii hyvin sosiaalisen oppimisen paradigmaan: mitä enemmän isä on poikansa kanssa, ja mitä aktiivisemmin hän kiinnittää häneen huomiotaan, sitä enemmän pojalla on mahdollisuuksia havainnoida ja jäljitellä isäänsä. Lisäksi kontrolloiva isä on ilmeisesti myös palkitseva ja rankaiseva isä. Jos taas isä on paljon poissa, hän on pojalle kuin "karkeatekoinen kartta, jonka mukaan on hankala suunnistaa" (Lynn 1966, 466). Isä voi olla enemminkin idolina, ehkä vaikeastikin saavutettavana esikuvana, kuin läheisimmäksi ihmiseksi luokiteltavana. Lapsi ottaa esikuvakseen todennäköisimmin henkilön, joka huolehtii hänestä, on usein hänen kanssaan, on samaa sukupuolta kuin hän ja jolla on valtaa (social power -hypoteesi). (Huttunen 1990, 176.)

Einon mielestä molemmat vanhemmat olivat läheisiä. Mieltiessään, kumpi heistä oli läheisempi, hän päätyy siihen, että isä on ollut kumppani ja äiti hoivaaja ja huolehtija. Ollista isovanhemmat ja etenkin pappa tuntuvat läheisiltä. Hänestä tuntui vaikealta mieltiä sitä, ketkä olivat läheisiä.

Ketkä ovat kuunnelleet ja keskustelleet haastateltavien kanssa?

Aapo: No joo. Kyllä ne sisarukset, joo, sisarukset, veljet ja siskot.

Eino: Meillä oli esimerkiksi sellanen tapa, että kun oltiin jossain muualla käyty ja tultiin illalla ulos, useesti mentiin isän ja äidin makuuhuoneeseen ja ikään kuin käytiin läpi, että mitä oli tapahtunut ja kerrottiin, mitä mitä mitä niin kun oli nähty ja koettu. ...He olivat niin kun kiinnostuneita eikä siinä ollu niinkään kysymys ikään kuin velvollisuudesta kertoa heille, vaan vaan siitä meidän perheen elämäntilanteesta, että jaettiin se, mikä mikä oli niin kun muistikuvien mukaan.

Olli: Kyllä mutsi nyt on ollu, mutta ei oo ollu niin kun sillai ketään. No sillee, tietenkin sit kun on mummolassa ollu, ni lähinnä papan kanssa.

Yrjö: Kyllä määhän varmaan äitin kanssa keskustelin joskus, mutta määhän en yleensäkään vieläkään nii kun keskustele asioistani, mitä mullon mielessä. Semmosista syvemmistä, määhän en niistä keskustele, vaan määhän pidän ne vaan mielessäni.

Aapon kuuntelijoina ja keskustelijoina ovat olleet sisarukset. Eino kuvaa heillä olleen tapana kertoa päivän tapahtumista toisille perheenjäsenille. Ollilla äiti ja pappa ovat olleet kuuntelijoina. Yrjö ei pidä tapanaan keskustella asioistaan, varsinkaan syvällisistä, mutta nimeää kuitenkin äitinsä keskustelukumppaniksi.

Kuuntelijan rooli toiselle ihmiselle on usein empaattinen ja myötäelävä. Myös kannustus ja kiitos kohdentuvat helposti asioista keskusteltaessa. Yhteisten vuorovaikutteisten keskustelujen myötä itseluottamus kasvaa.

Perheenjäsenten yhteisten toimintojen määrä kotona ja kodin ulkopuolella oli yhteydessä lasten yhteistoimintataitoihin siten, että lapset, joiden perheissä esiintyi vähän yhteisiä toimintoja, olivat passiivisempia, vähemmän aloitteisia ja he osallistuivat vähemmän yhteistoimintaan kuin sellaisten perheiden lapset, joissa esiintyi runsaasti yhteistoimintaa. Tarkoituksellisten keskusteluiden määrä ja nimenomaan keskustelut lapsen toiminnoista, perheen vapaa-ajan toiminnasta sekä ns. vaikeista asioista olivat yhteydessä lapsen vuorovaikutuksen perustaitoihin. Vähäisiä yhteyksiä esiintyi myös tavoitteelliseen yhteistoimintaan osallistumiseen ja toisten huomioon ottamiseen. (Takala ym. 1979, 125.)

6.2 Rajojen asettamisen kokemukset

Ihmisenä kasvuun kuuluu itsensä löytäminen ja ihmisyyden toteuttaminen siinä ympäristössä, missä elää. Oman kokonaisuutensa voi saavuttaa vähitellen. Se on myös alati muuttuva. Lapsi sinänsä on jo valmis synnyttyään fyysisesti tähän maailmaan. Kasvatuksen avulla hänestä syntyy kullekin ikäkaudelle tyypillinen, eheyttään etsivä yksilö. Kasvattajien vastuulle

jää tämän persoonallisuuden kasvun oikeaan suuntaan ohjaaminen. Tämä tapahtuu yhdessä lapsen kanssa eläen.

Vuorovaikutus lapsen kanssa, yhteinen kieli, toiminnot ja arkipäiväinen tapahtumien kulku neuvovat lasta oman ympäristönsä hallintaan ja oman itseytensä löytämiseen siinä kulttuurissa. Vanhempien esimerkki ja sallitun käytöksen vahvistaminen tiedostavat lapselle elämiseen liittyvää normistoa. Konflikteihin päädytään, kun lapsi ei toimi odotetusti tai keksii kiellettyjä toimintatapoja.

Kiellot, käskyt ja rangaistukset taas ovat pohjana yliminälle. Nämä "esiasteet" jäsentyvät toimiviksi funktioiksi latenssi-iän alussa. Kun lapsi kokee aidosti syyllisyyttä väärästä teostaan, tiedämme hänen yliminänsä toimivan. Liian herkästi aktivoituva tai liian rankaiseva yliminä aiheuttaa ahdistusta ja kärsimystä, mutta toisaalta sen olemassaolo kertoo epäsuorasti että psyykessä on paljon ehjiä rakenteita. (J. Sinkkonen 1995, 142.)

Kasvatukseen liittyvät olennaisesti rajojen asettamiset. Kurinpitokeinot vaihtelevat katseesta käsiksikäymiseen. Puheella ja sen eri vivahteilla on suuri merkitys. Joissakin tapauksissa äänensävyt viiltävät ankarimman vitsan tavoin ja toisaalta pahinkaan fyysinen rangaistus ei välttämättä poista uppiniskaisuutta. On kyse vuorovaikutuksesta. Millainen suhde kasvattajalla ja kasvatettavalla toisiinsa on?

Jos vanhempi on ansainnut lapsensa kunnioituksen riittävällä huolenpidolla, ei tarvita suuriakaan nuhteita lapsen pahojen tapojen poistamiseksi. Vanhempien luonnollinen auktoriteettiasema vähentää tahallisten rikkeitten tekoa; ei tarvitse tehdä pahaa saadakseen huomiota. Jokainen lapsi kuitenkin kokeilee, ainakin uhma- ja murrosiässä, missä menee oikean ja väärän rajat. Ne on selkeästi neuvottava ja vaadittava niiden noudattamista. Lievä väkivalta on perheissä varsin yleistä. Väkivaltaan syyllistyvät myös aivan "normaalit" vanhemmat tietyissä olosuhteissa. (Antikainen 1993, 113.)

Haastattelemani miehet kertoivat rajojensa asettamisesta näin:

Aapo: ...isä ja äet pit semmosen sen ajan kolmikymmenluvun tuotani kurin niinku siihe aekaa ol yleensä tapana että isä etupeässä määräsi ja äet myöskin että mitä tehään ja mitä ei saa tehdä.

...pit olla nöyrä ja kuuliainen, varsinkin isälle, mutta myös äitille, että rankaisu tuli, ehkä piiskan kaotta tae tukistamalla jos ei puhe auttanut.

Aapo pitää selvänä, että hänen sukupolvensa lapsuuteen liittyi kuuliaisuus vanhempia kohtaan, tottelevaisuus ja nöyryys. Pahoja tekoja vältettiin rangaistusten pelossa. Äitiä, mutta varsinkin isää, pelättiin. Seuraavassa esimerkki rankaisutilanteesta:

Aapo: Ni se käski hakkea sitte etteisestä, ol enne hakoja tuvassa ku tultiin, ei ollu harjoja, niinku nykyvää, ni, ni sieltä yks hako, semmone puolmetrinen havu, närreen oksa, mutta sitä sanotaan hako. Ni sillä sitte housut nilikkoihin ja piiskas kummatkin meijät poejat ja vannotti, että tietkö toesta kertoa. Ja ja ku myö sanottiin, että elä rakas isä enneä hakkoa, että kyllä myö ei polteta ikkää ja... Ni kyllä ne aeka ikävästi jotenki jäe mieleen, mutta ei oo ikkää tarvinna meijän poekiin kenenkään polttoa.

Aapon on pitänyt nöyryä itse hakemaan piiska porrashavuista ja pyytää isää lopettamaan piiskaus. Hän pitää muistoa ikävänä, mutta kuitenkin sellaisena, että sen seurauksena hän ei ole koskaan polttanut tupakkaa. Piiskaus johtui tupakkakokeiluista.

Einolta kysyttäessä: Kuka sinulle asetti rajoja?, hän vastasi näin:

Eino: Sekä isä että äiti. Kyllä kyllä tuota he molemmat molemmat niin kun neuvoivat ja joskus myöskin komensivat. Että että tuota ehkä niin, että äiti hoiti rajojen asettamisen päivittäin ja isä sitten kun tuli periaatteellisemmista asioista kysymys. Hänellä yleensä oli se viimeinen sana siinä, jos ei äidin rajat pitäneet.

Hyvin harvoin meidän kodissa niinku niistä rajoista sillä tavalla hirveästi riideltiin.

Jotenkin ne oli niin kun annettuja ja ne hyväksyttiin, että se kuului asiaan.

Eino on kokenut molempien vanhempiensa asettaneen rajoja, mutta isällä on ollut enemmän arvovaltaa. Äidin komentelua on pidetty jokapäiväisenä, ei niin vakavasti otettavana kuin isän määräyksiä. Rajojen asettaminen on tuntunut itsestäänselvyydeltä.

Eino: ...mä kerran olen saanut tuota vitsaa ja se se tilanne oli tämmönen, että me me riideltiin tuota veljeni kanssa. Minä muistan vielä sen, että se oli minun mielestäni hiukan epäoikeudenmukaista, koska minusta minun veljeni oli syyllinen siihen, kun hän heitti minun suksetni kauas hankeen ja tuota siitä se riita, riita sitten syntyi.

Eino muistaa saaneensa kerran rangaistukseksi vitsaa riitelemisestä. Hän pitää rangaistusta epäoikeudenmukaisena, koska hän koki veljensä olleen syyllisen riitaan.

Olli: Erityisen pahana on jääny kyllä nää nahkaremmillä takapuolelle tulot...

Se oli pikkusisko hajotti stereot ja mää sain kaiken syyn niskoille ja sain nahkaremmistä. Ja tota sitten vasta jälkeinpäin selvis, että en olekaan hajottanu niitä. Ni se jäi niin kun, koska se oli täysin turha.

Olli muistelee katkerana saamiaan fyysisiä rangaistuksia, varsinkin piiskaamistaan silloin kun rangaistus on kohdistunut häneen vääränä henkilönä.

Olli: Muistaakseni mutsilta tuli tukkapöllyä joskus ja faijalta tuli nahkaremmiä. Mun mielestä ei koskaan, jos nahkaremmillä tulee, ni ikinä ne ei oo oikeudenmukasia, mut tota kai ne sitte sen kasvatustapin mukaan oli, ett jos teki jotain pahaa, ni sai. Mut tota ite en hyväksy enkä käytä moista keinoa.

Olli pitää yleensäkin fyysisiä rangaistuksia, tukistamista ja piiskausta, epäoikeudenmukaisina, mutta arvelee niiden kuuluneen oman aikansa kasvatukseen. Hän ei itse hyväksy fyysisiä rangaistuksia kasvatustapimenetelminä.

Yrjöltä kysyttäessä, kuka hänelle asetti rajoja, hän vastasi näin:

Yrjö: No, isä ja äiti niitä asetti, että ei mulla koskaan semmosia niin kun kotiintulorajoja ja muita ollu. Minuun on luotettu sillai. Hmh, että missä ne rajat menisi ja kuinka paljon...? Isä ja äiti nyt telkkarinkatsomisrajoja ja tietokoneenpelaamisrajoja...
...pienempänä en mitään väkivaltajuttuja saanu mitään kattoa. Ihmemies oli se, mitä mä sain kattoa. Kyllä se mun mielestä ihan niin kun järkevältä tuntui.

Yrjölle on asetettu rajoja television katselussa ja hänen tietokonepeleihin käyttämänsä aikaa on rajoitettu. Yrjö pitää tällaisia rajoittamisia oikeina ja järkevinä.

Yrjö: ...isä on kuitenkin hirveän temperamenttinen. Se hirveän helposti suuttu kaikista asioista ja hirveän saarnan piti ja tällasta. Sitten kyllä suukin pestiin saippualla ienenä ja selkäsaunojakin jonkun verran saatiin.

...mää oon selkäsaunoja saanu jollain risulla tai jotain vastaavaa.

Ei ne sillo oikeudenmukasilta tuntunu.

Yrjö muistelee ikävänä muistona isän suuttumista ja saarnaamista sekä saamiaan rangaistuksia, selkäsaunoja ja suun pesemistä saippualla. Rangaistukset eivät olleet tuntuneet oikeudenmukaisilta.

Yrjö: Kyll ne ehkä hyvin kasvatti ettei oo sellanen niin kun ettei sitä mielellään enää tee samaa tempua, kun tietää, että jatkoa seuraa.

Yrjön mielestä rangaistukset ovat opettaneet hänet kuuliaisuuteen.

Kaikkia haastateltavia on piiskattu, niin 30-luvun kuin 90-luvunkin lasta. Rangaistukset ovat tuntuneet miehistä jälkeen päin ajatellen oikeilta ja siihen tilanteeseen sopivilta, vaikka epäoikeudenmukaisuus on tullutkin esille rangaistusta määrättäessä. Rangaistus oli

kohdistunut heidän mielestään väärään henkilöön. Vain Olli muistelee piiskausta hyvin katkerana.

Haastateltavien miesten suhde omaan isäänsä on poikennut toisistaan. Aapon suhde isään on pelonsekainen kunnioitus, Einolla puolestaan lämminhenkinen kunnioitus. Ollin suhde isään on etäinen ja kilpistyy lapsen muistoina sanoihin "alkoholi ja väkivalta". Myös Yrjö pitää isäänsä etäisenä isän poissaolojen vuoksi. Aittolan (1999) mukaan nykyisä ei enää ole ehdoton auktoriteetti, minkä vuoksi ei välttämättä myöskään ole tarvetta kapinoida häntä vastaan. Äidin merkitys perhettä koossapitävänä voimana sitä vastoin kasvaa, mutta toisaalta hän saattaa naisten asemaa kohtaan liitettyjen ristiriitaisten odotusten ja yhteiskunnallisen epävarmuuden takia tiedostamattaan sitoa lapset itseensä.

6.3 Turvattomuuden ja pelon tunteet

Kun Aapolta kysyttiin, onko lapsuudesta jäänyt mieleen joku erityisen paha muisto, hän vastasi näin:

Aapo: No ee ookeen paha, mutta kuitenkin jonkun verran, että olinko minä kolmen neljän vanha taekka paremmin lähellä, lähellä kolmea vuotta, mutta justiin muistan, ku meilloli nuori hevone. Isä isältään osti hevosen, hyvän oriin, ja tuota ja tuota ja sitten sen, minun vanhempi veli, - 13 syntynyt meni juottamaan sitä. Meillol iso lähde siinä isossa kuusikossa, ni se hevosen etujalka jäe sinne puujuuren välliin siinä lähteen reunalla ja tuota ni, ni se ei päässy siitä poes. Se meni niin tiukasti se kavio sinne. Ni sitte se minun velpoeka ol jo aekamies, lähellä kahtakymmentä tae niillä paekkeilla, ni tuota se paeno kaolan päälle, että sei peässy siinä piehtaroimaan ja ois katkassu sen jalan. Ni sitten myö lapset huudettiin, että hevosen jalka on tuolla, että pitäs tuua kirvestä. Ni isä siinä meinas hermostua, että meinoako se niinku jotenki tehdä pahaa sille orille. Että tuotani sitte tuotani, mutta sitte se juoksi ja ne hakkas sen juuren

varovasti poes ja sae sen. Ja ni het paokahti se jalaka kuitenkin, ku se tuli sieltä tae se juuri, joka katkes sitten ni, ni ja hevosen jalka jäe. Ni siinä jäe jotenki paha semmonen pelo, pele, pelonsekainen mieli, ku isä vähän tais manatakin ja ol pahalla peällä, että jos niinku lapset aeheottaa sille hevoselle ja se olki ihan päevaston.

Aapoa pelotti isän suuttumus ja kiroilu muutenkin jännittävässä tilanteessa, jossa hevosen jalka oli katketa. Hänen isoveljensä toimi tilanteessa aivan oikein hevosen jalan pelastamiseksi, mutta isä ei tilannetta tiennyt ja luuli hevosta kiusattavan. Muisto on pienelle lapselle ollut järisyttävän alkuvoimainen ja pelottava.

Lapsuudenaikaista tunnelmaa Aapo kuvasi näin:

Aapo: No, kyllähä se ol semmone, että työ, työtä piti tehdä ja ja kyllä se isä ol niinku semmone, niinku armeijassa joku upseeri tai tai semmone, että siinä ol vähä semmone semmone niinku kurinalaisuus, ol semmone tunnelma ol, että että isä harvo ol niinku hyvällä peällä. Niinku semmone kuva jotenki jäi, mutta äet paremminki ol, mutta kyllä se, kyllä se ol ennen siihe aekaa semmone. En minä ossoa sanna...eikä se niinku mitenkää paha oo. Sitähä voes ite olla sitte paljo pahempi, jos ei oes semmone kuri ollu. Mitä oes tehä, nii, ku villiä oltii...?

Aapon kuvaus kotinsa tunnelmasta kertoo työtä korostavasta, kurinalaisesta ilmapiiristä. Isän mielialaa kotona hän kuvaa kireäksi. Aapo hyväksyy kurinalaisuuden aikansa kasvatukseen kuuluvaksi.

Einon ikävin muisto liittyy äidin sairastumiseen:

Eino: Minun äitini sairastui. Minä olin olin varmaan kansakoulun ihan alaluokilla. Hän joutui olemaan sairaalassa joitakin aikoja. Sillon siltä ajalta niinku muistan semmosta vahvaa turvattomuuden kokemusta.

Eino kertoo kokeneensa turvattomuuden tunnetta äidin sairastuttua. Vielä Einon lapsuusaikana sairaudet olivat yleisiä ja sairaalaan joutuminen tuntui katastrofaaliselta. Eino nimeää tunteen selkeästi turvattomuudeksi.

Olli puolestaan kuvaa lapsuuden kotinsa tunnelmaa seuraavalla tavalla:

Olli: Sen mä muistan, silloin tota hyvin hyvin pienenä niin tunnelma oli, että silloin kun fajia oli kotona, niin semmonen alkoholi ja väkivalta, muuten kyllä ihan OK.

Varhaislapsuuden tunnelma on isän kotona ollessa ollut alkoholin käytön ja väkivallan aiheuttama pelko. Kun isä on poistunut kotoa, tunnelma on levollisempi.

Yrjö muistelee pienenä itkeneensä paljon.

Yrjö: ...mää itkin pienenä aika paljon. Jos en nyt ihan päivittäin, niin kuitenkin monta kertaa viikossa. Aina pienimmistäkin syistä usein.

Yrjön varhaislapsuuden muistona on itkeminen usein, pienimmästäkin syystä. Itkeminen on kertonut ehkä pahasta olostai huomion tarpeesta ja ollut niin yleistä, että sen muistaa vielä vuosien päähän.

6.4 Vanhempien merkitys lapselle

Vanhempien kannustus ja tuki lapsen varhaisvuosina muistuu mieleen vielä aikuisenakin. Lapsen tarpeista kiitoksen ja tunnustuksen tarpeen tyydyttävät parhaiten vanhemmat, jotka pienin elein ja sanoin voivat vahvistaa lapsen itseluottamuksen kehittymistä ja henkistä kasvua omana persoonallisena itsenään. Mallioppimisen kautta lapset oppivat myös itse osoittamaan huomaavaisuutta ja antamaan kiitosta toisille. (Kari 1988, 59.)

Seuraavassa haastattelemini miesten vastauksia kysymykseen "Missä koit olleesi hyvä lapsena?"

Aapo: No en minä tiijä. No esmerkiks sitte ku oltiin siihe aekaa oli nii, että pellot oli kaekki aidattu ja viljelykset, ni sitte nuo metsät ja muut maat ol, ne ol laitumena. Ni sinne aena laetettiin, ku peltoja oli vähän, ainakin täällä Keski-Suomessa, ni sitte ne lapset laitettiin, ku meitäki ol monta, ni aena sitte paemeneen. Ni sitte, ku myö oltiin paemenessa siellä päiväkauvet aena lähettiin jollonki kahdeksan jälkeen tai jollonki ja eväät mukaan, voepalaset ja maetopullo, ja siellä oltiin ja herneitä ja metsästhän myö saatiin mansikoita ahoilta. Monistaki saatiin ja laetettiin nuihe heinää, että het paljo tae sitte siihe maetopulloon, ku syötii maeto, ni ettol täönnä niitä metsämansikoita, joita ei ollu varmasti myrkytetty. Ja marjoja ja mustikoeta ja myöhemmin, no, puolukoeta ei monasti, no lopussa syksyllä voe ehkä, mutta ei monasti. Ni tuota, sitte siitä ne niinku kehu, että o hyviä, o hyviä paementammaan. Lehmät ee karanna minnekään ja ne tul poes aena että.

...kyllä ne sano, että hyvin ne pystyy pitämään ne lehmät. ...että siinä aenaki oltiin hyviä ja kyllähän myö kaekkea työtä tehtii.

Eino: ...positiivisen suoran palautteen antaminen ei tietenkään ollut kovin runsasta. Se ei ehkä kuulunut siihen ajan reagointiin. Ajateltiin ehkä, että tulee vähän niin kun itseriittoseks, jos liikaa kehutaan.

Mutta mutta se tuli ehkä muuta kautta se kannustus. Sillä tavalla niin kun mukana olemisena niissä asioissa, jotka oli tärkeätä. Sanotaan nyt esimerkiksi, tykättiin lapsena kalastaa paljon, niin isä, isä oli meidän kanssa kalalla tai tai neuvoi meitä tai tai opasti siinä ja antoi vihjeitä ja tällä tavalla.

Olli: Kai se on kannustusta se, että on saanut niin kun mennä sinne, mitä... tai niin kun oman pään mukaan, tavallaan...

Käyttää vapautta. Ei oo niin kun sit ei oo lyöty niin kun rajoja. Just tätä ett harrastuksissa tai jossain, missä tahansa, niin on keskusteltu asioista. Mutt se on niin kun tavallaan ollu kannustavaa myös sekin. Saanu niin kun vapaasti tehdä.

Yrjö: Kyllä sitä aina jotain piirrustuksia muut kehuu ja tällasta. Se on ihan mukavaa kannustusta. Ja sitten mää omasta mielestäni urheilussa isältä oon saanu kanssa.

Aapo kokee saaneensa kannustusta ja kiitosta työnteosta, esimerkiksi lehmien paimentamisesta. Hänen vanhempansakin olivat sunnuntaipäivisin kokeilleet paimentamista, mutta huonommalla menestyksellä, jolloin Aapo sai positiivista palautetta.

Aapon kiitoksen kohteet ovat selvästi Roosin sukupolvijaottelun mukaisia arvoiltaan. Tuon sukupolven elämänpiiriin kuuluivat rankka työnteko ja kilpailu aikuistenkin töistä. Paimentaminen on ollut 1930-luvulla tyypillinen lapsille sopiva työmuoto, jossa vastuuta taitoa vaativassa työssä annettiin lapselle tietyin vapauksin. Lehmiä sai aamulypsyn jälkeen kuljettaa metsäpolkuja pitkin tuntien ehkä suurtakin vastuuta karjasta, mutta myös vapautta kuljeskella karjan ja tavallaan myös metsän valtiaana. Sai päättää reitit, miten metsien hakamaille mentiin, sai päättää vauhdin, sai paimentaa lehmiä alamaisinaan ja vihdoin päästä paremmalle heinämaalle, josta vielä sai itselleen makoisat mansikat. Kiitoksen saaminen hyvin tehdystä työstä on varmasti kohentanut itsetuntoa.

Einon mielestä positiivisen ja suoran palautteen antaminen ei hänen lapsuusaikanaan kuulunut asiaan. Suomalaiseen kasvatuskulttuuriin ei varsinkaan ensimmäisen ja toisen sukupolven edustajien aikana ole kuulunut suora kiitos ja kannustus. Kehumisesta olisi tullut itseriittoiseksi. Kannustusta Eino sai mielestään siten, että hänelle tärkeistä asioista oltiin kiinnostuneita. Hyvä esimerkki oli kalastus, josta hän oli lapsena kiinnostunut. Isä ohjasi, neuvoi ja oli mukana ja se tuntui Einosta hyvältä kannustukselta.

Yhteisyyden ja todellisen kohtaamisen hetket voivat olla ajallisesti lyhyitä, mutta ne eivät häviä mielestä ikinä. ...isän täydellinen asettuminen lapsen käyttöön on suunnattoman arvostettu asia, vaikka se olisikin harvinaista herkkua. (J. Sinkkonen 1999, s. 17)

Olli kokee saaneensa tukea keskusteluista, jotka ovat käsitelleet harrastuksia tai muita hänen elämäänsä liittyviä asioita. Hänelle annettiin vapautta ja vastuuta omista tekemisistään. Karin (1988) kirjassaan käsittelemistä lapsen tarpeista juuri tarve vapauteen ja vastuuseen itsestä ja muista tulee selkeästi esiin Ollin kommentteista. Kannustus on tullut luottamuksen tunteen myötä. Olli kolmannen sukupolven edustajana ei enää tuo esille kannustusta työnteosta, vaan kokee saaneensa myönteistä palautetta itsenäisyydestä ja valmiuksista selviytyä.

Yrjön kiitoksen kohteet ovat Yrjön omia aikaansaannoksia joko piirtämällä tai urheilusuorituksissa. Isä on kiinnittänyt huomiota urheiluun.

Vanhempien tai toisten aikuisten ylpeys lapsesta valaa itseluottamusta kasvatettavaan. Mistä asioista lapsessa haastattelimieni miesten vanhemmat olivat ylpeitä?

Aapo: Kyllä minä, niinku justii minä olin semmone, että niinku myllyy ja monnee semmosee tai jos joku ol niinku nimismiehessä tai jossaki tai asioissa, ni minun pit aena niinku lähteä, että se minulle jäe niinku mieleen, että että siinä mielessä ne aena luotti niinku minnuu parraete...

Aapo kokee saaneensa arvostusta vastuullisten tehtävien hoidossa, myllyssä tai nimismiehessä käynnissä. Häneen luotettiin. Tarve vastuuseen itsestä ja muista on tullut tyydytetyksi.

Einosta on ollut ylpeä myös hänen kansakoulunopettajansa:

Eino: ...mun opettajani, kansakoulunopettaja sanoi, että niin kyllä, kyllähän sinä olit meidän koulumme parhaita näyttelijöitä. Ja se tuntui tietysti erittäin, erittäin hyvältä. Ja kyllä vanhemmat myöskin myöskin niin kun tukivat.

Jo jollain tavalla niin kun ehkä se rohkeus esiintyä ja olla esillä ja tällä tavalla. Kyllä mä koin, että se oli heille (VANHEMMILLE) mieluisaa.

Lapsen tarve spontaaniin ilmaisuun ilmenee juuri harrastus- ja kerhotoiminnassa. Harrastuneisuuden tukeminen merkitsee positiivisen spontaanin suuntautumisen vahvistamista. Harrastustilanteet ovat vapaita kouluelämän tilanteita, joissa lapsen spontaanien ilmauksien hyväksyminen on varsin luonnollista. (Kari 1988, 60.)

Kysymykseen :”Oltiinko sinusta ylpeitä?”, Olli vastasi:

Olli: Luulisin, että kyllä.

Olli ei ole varma vanhempien ylpeydestä, mutta arvelee asian niin kuitenkin olleen. Mitään vahvistusta sille hän ei kuitenkaan kerro. Äitinsä kasvatusta Olli kuvaa kannustavaksi ja kertoo äitinsä toimineen kasvatustilanteissa rakentavalla tavalla kannustaen, joten ylpeys ilmenee myös näissä kommentteissa.

Yrjön vanhemmat ovat olleet ylpeitä hänen koulumenestyksensä johdosta. Kolmannen ja varsinkin neljännen sukupolven edustajien kohdalla suhde koulunkäyntiin ja yleisesti ammattiin valmistumiseen ja kouluttautumiseen on korostunut verrattuna aiempiin sukupolviin. Ylpeys koulumenestystä kohtaan on piirre juuri koulutuksen arvostamisesta.

Yrjö: Kyllä ne (VANHEMMAT) varmaan aika monessa asiassa oli ylpeitä, niin kun koulussa menee hyvin. Ja sitten aina tulee stipendi keväällä. Kyllä ne on ylpeitä.

6.5 Kasvatusperiaatteet

Lapsen varhaisvuodet ovat koko ihmisen elämänsä kannalta hyvin tärkeitä vuosia, mutta ne eivät nykykäsityksen mukaan determinoi eli määrää ennalta sitä, mitä meistä tulee. Ihmiselämä on tarkoituksellista, ja jokainen meistä asettaa tavoitteita varhaisista vuosistamme alkaen. Noihin tavoitteisiin ja tuntemuksiimme siitä, keitä me olemme ja mitä voimme tehdä - identiteettiimme siis - vaikuttavat paljolti kulttuurissamme vallitsevat uskomukset ja vieläkin enemmän ne ihmiset, jotka meitä ohjaavat. Yhteiskunnat ja kulttuurit tarjoavat ikään kuin käsikirjoituksia ja roolijakoja meidän kehitykseemme ja käyttäytymiseemme elämän näytelmässä. (Antikainen 1993, 83.)

Millaisin kasvatusperiaattein haastatteleman miehen ovat kokeneet vanhempiansa heitä kasvattaneen?

Aapo: No, kyllä se tärkeätä on ollu se, että rehellisyyteen, tuotani niinku äet ja isä ni kumpiki siihe, sitä ne terotti ja sitte semmoseen johdonmukaisuuteen ja semmosee, että ja huolellinen on töessään, että iha vankkumaton.

...kyllä se niinku, niinku siihe siihe rehellisyytee ja oikeutenmukaisuuteen. Ja, ja että että tuota ku ite yrittää ookeen, ni jos ei pärjää, ni ei sitä toenen voe sitä yritystä paremmin tehdä, että semmone luottamus on tullu niinku itselle.

Aapon mielestä hänen kasvatuksensa johtolankoja ovat olleet pyrkimys rehellisyyteen, johdonmukaisuuteen ja huolellisuuteen. Myös oikeudenmukaisuus ja vahva itseluottamus ovat kasvatuksen tuloksia. Ensimmäisen sukupolven edustajana Aapo on elänyt yhteiskunnassa, jonka tärkeinä arvostuksen kohteina ovat olleet työnteko ja rehellisyys. Itseluottamus on kasvanut ehkä vähitellen vastuun antamisen myötä ja ilmenee vahvana: "ei sitä toenen voe sitä yritystä paremmin tehdä..." Yhteys perheen elämäntavan ja Aapon kehittymisen kesken ilmenee kasvatusperiaatteissa: 13-lapsisesta perheestä on itse kunkin yksilön itse vastattava kehittämisestään ja omien siipiensä kantavuudesta.

Eino: ...siihen kotikasvatukseen kuulu kuulu niinku tämmösten, voisko sanoa, että peruskristillisten hyveitten opettaminen, joihin kuulu esimerkiks rehellisyys ja toisen ihmisen kunnioittaminen.

...isän ja äidin kasvatuseriaatteet oli varmaan varmaan semmosia perinteisiä periaatteita, joissa opetettiin sitä, mikä on oikein. Tekemään sen mukaisesti.

...jonkunlainen kristillinen maailmankäsitys tai maailmankatsomus, niin kun jota jostaa mää koen, että niin kun kotona elettiin, niin se se myöskin niin kun tuli, tuli sitten sitä kautta kuvaan mukaan. Kyllä mää voin sanoa, että mä olen hyvin kiitollinen niistä elämän eväistä, joita mää kodistani sain. Ajattelen, että vanhemmat sillä viisaudella ja niillä voimavaroilla, joita heillä siinä elämäntilanteessa oli, tekivät parhaansa lasten parissa.

Einon mielestä hänen saamassaan kasvatuksessa on ollut pyrkimys käytännössä opettaa se, mikä on oikein. Siinä on pyritty rehellisyyteen ja toisten ihmisten kunnioittamiseen. Eino kokee saaneensa kristillisen kasvatuksen, josta hän on kiitollinen vanhemmilleen. Myös tietoinen tapakasvatus ja vanhempien mielestä oikeiden toimintatapojen oppiminen on ollut Einon kasvatuksessa tyypillistä.

Olli: Kai se mutsilla niin kun suurin työ oli tavallaan siinä saada niin kun muuttumaan se tavallaan se opittu miehen malli, mitä oli, että siin oli alkoholia ja tota väkivaltaa. Ni kai se mutsilla niin kun suurin työ oli niin kun yrittää kasvattaa niin, että niin kun ei mulle jäis siitä niin kun omii kokemuksii.

...et anto sen vapauden. Ehkä siin oli just sitä takana, ett se niin kun halus kasvattaa irti tavallaan siitä ja unohtamaan niin kun sen puolen. ...ett aika niin kun semmosessa kasvatettu semmoseen niin kun enemmän semmoseen pehmo niin kun linjalla...

Ollin mielestä hänen äitinsä on pyrkinyt avioeron jälkeen muuttamaan varhaislapsuuden kokemuksia miehestä sellaiseen suuntaan, johon ei liity alkoholia ja väkivaltaa. Äiti on pyrkinyt tietoisesti unohtuttamaan ikävät kokemukset ja kasvattamaan lempeästi.

Olli: Hyvänä esimerkkinä just tää, että ensimmäinen alkoholikokeilu ja siitä jäi kii, ni tota se tapa, millä mutsi hoiti hoiti sen homman ja kaikki tämmöset. Niin, ni kyl ne mun mielest niin kun ja et ei syyllistä eikä hauku eikä niin kun pitää sitä vaan luonnollisena ja normaalina ja toteaa, et seuraavan kerran voisit ottaa sit kotona ja maistaa. Ja et katotaan, et mikä se homma niin kun... ett se on niin kun vapaata tai tavallaan semmosta niin kun et ei siinä tuntenu, et nyt mä oon mokannu, vaan semmonen niin kun luonnollinen.

Olli kokee vapauden olleen kasvatuksessa tärkeää. Esimerkiksi äidin suhtautuminen ensimmäiseen alkoholikokeiluun ei ole tuntunut syyllistävältä eikä rajoittavalta, vaan tilanteeseen on suhtauduttu luonnollisesti. Ollin kasvatuksessa on tavallaan ollut kaksi vaihetta; yhdeksänvuotiaaksi asti molempien vanhempien kotona ollessa annettu, ilmeisiä ristiriitoja sisältänyt kasvatus ja sen jälkeinen pehmeämpiotteinen, äidin antama vuorovaikutteisempi kasvatus. Kolmannen sukupolven edustajana Olli ilmentää lapsuuteensa kuuluneen jo aineellisen hyvinvoinnin paranemisen. Kodinkoneiden tultua tavanomaisiksi myös television ja median merkitys kasvatusvirikkeiden tuottajana on ilmeinen.

Neljännän sukupolven Yrjön kasvatuksessa tulee ilmi musiikkikulttuurin ja television ja pelien merkitys. Kiellot ja rajoitukset ovat koskeneet katselu- ja peliaikojen rajoituksia.

Yrjön mielestä hänen vanhempansa ovat halunneet kasvattaa hänestä "kunnon ihmisen".

Kasvatusihanteena on ihminen, joka ei liiku jengeissä eikä juo ja tupakoi.

Yrjö: Että mää pysysin poissa kaikista jengeistä ja tämmösistä ja kaikesta alkoholista ja tupakasta....että mä saisin ite päättää mikä musta tulis, että ei mitenkään niin kun ahdisteta, että musta tulis lääkäri tai jotain.

Ammatinvalinnassa on kannustettu itsenäisiin ratkaisuihin. Postmodernin yhteiskunnan arvomaailma ei ole selkeä ja yksituumainen, vaan yksilön omat ratkaisut määräävät hänen

valitsemansa suunnan. Koulutuksella on merkitystä kyllä, mutta sen funktio on lyhytjänteisempi kuin aiempien sukupolvien aikana.

Yrjö: ...jo kun mä olin yksitoista tai kymmenen, niin sanottiin, että sää et oo enää mikään lapsi, että ei saa itkeä.

...pahoista teoista ja vääristä teoista niistä on aina niin kun rangaistu ainakin jollain tavalla...

Itkemistä on pidetty vain pienille lapsille sopivana. Sitä on tunteena pidetty ilmeisen negatiivisena ja ehkä sen vuoksi kielletty. Yrjö kokee saaneensa pahoista teoista aina rangaistuksen.

Yrjö: No, mä piän ainakin sitä tärkeänä, että aina on tervetullut kotiin.

Tärkeimpänä kasvatuksessa Yrjö pitää sitä tietoa, että on aina tervetullut kotiin. Tuo tieto sisältää tunteen rakastamisesta sellaisena kuin on.

Uudet sähköiset mediat, kaveripiiri ja vapaa-ajan harrastukset ovat täyttämässä lasten ja nuorten sisäistä todellisuutta. Koulu ei ole riittävästi ottanut huomioon subjektiivisten tulkintojen moninaisuutta, saati niiden mahdollistamia oppimisprosesseja. Ziehe (1991) toteaaakin, että perheen ja kasvatusinstituutioiden rinnalle tulleet toverit, sähköiset mediat, tietokoneet, harrastukset, kuluttaminen, työssäkäynti ja muut elämänalueet jäsentävät nykyisten lasten ja nuorten elämää yhä vahvemmin. Nämä elämänalueet tarjoavat kouluun verrattuna uusia kokemuksia ja mahdollisuuden työstää omaa identiteettiä, mutta ne edellyttävät valmiuksia, joita koulun organisaatio, luokkamuotoinen opetustapa tai ainejakoisten opetussuunnitelmien tietovarannot eivät pysty tarjoamaan. (Aittola 1999, 197.)

7 POHDINTA

Hirsjärven kasvatuskäsitteen määritelmän mukaisesti kasvatuksella on kaksi funktiota, yhteiskuntaa koossapitävä ja sitä uudistava funktio. Kunkin aikakauden kasvatuksen pääpiirteet määräytyvät yhteiskunnassa vallitsevista arvostuksista käsin. Tutkielmassani haastateltavat jakautuivat neljään eri sukupolveen. Kukin heistä oli oman aikakautensa yhteiskuntajärjestelmän tulos sikäli, että he lapsuudessaan saivat kasvatuksen, joka mahdollisti heidän sosialisationsa yhteisön jäseneksi.

Aapon ympäristö ja kasvatuksen olennaiset piirteet ilmentävät luonnon järjestyksen tuntemista. Jokapäiväiseen elämään kuuluivat vuoden kiertokulkuun kuuluvat työtehtävät ja niiden hallinta. Kasvatuksessa olennaista on ollut ahkeruuden ja työnteon arvostus, vanhempien kunnioitus ja jopa pelko. Läheisyyttä ja vuorovaikutusta tunnetasolla ei ole korostettu, vaan vanhempien suhde on ollut määräävä ja auktoriteetinomainen. Kuri on ollut kova ja suhde isään etäinen. Ehkä perheen suuren lapsiluvun johdosta on kilpailtu työnteossa ja vanhempien arvostuksen saamisessa erityistehtävissä.

Aapon muistikuvat eivät ole kullanneet lapsuutta kauniiksi, vaan haastattelusta tuli esille karujen olosuhteiden mukanaan tuoma arjen kovuus työntekoiheen ja vaativine tehtävineen. Arvostus saatua kasvatusta kohtaan kuitenkin on ilmeinen; Aapo piti itseään sisaruksineen villinä ja kovaa kuria tarvitsevana. Jos hän myöhemmin kasvatusta on kritisoinutkin, se on pehmentynyt, koska viittaus kasvatustilanteeseen joutumisesta ilmentää vielä pahempaa vaihtoehtoa.

Einon kuvaus kasvatuksesta suodattuu akateemisen koulutuksen tuoman siivilän läpi. Hänen muistikuviansa lapsuudesta värittää suuri kiitollisuus ja tyytyväisyys lapsena saatuun kasvatukseen. Perheonnea varjostaa vain muutama negatiivinen tapahtuma, jotka eivät riko kokonaisuudesta luotua harmonista kuvaa. Isä on merkinnyt kasvavalle pojalle kuitenkin hyvin paljon omalla esimerkillään ja yhdessä vietetyillä retkillä. Analyysi äidin ja isän merkityseroista on kuvaava: äiti on kasvatuksessa ollut hoivaava ja huolehtiva ja isä lopulliset rajat luova. Myös perheyhteisö on Einolle ollut kasvattava.

Teologinen koulutus ja ammatissa toimiminen ovat osaltaan tuoneet Einon ajattelutapaan kristillisen näkökulman, jossa kiitollisuus vanhempia ja heidän antamaansa kasvatusta kohtaan kuuluvat jo käskyihin.

Ollin lapsuutta kuvaa tietty hajanaisuus. Perheen muutokset avioerotilanteessa lähensivät Ollin suhdetta pysyviin ihmisiin, isovanhempiin ja erityisesti pappaan. Eron jälkeen suhde isään entisestään etäännytti. Äidin pyrkimys kriisitilanteissa keskustelemalla löytää yhteinen sävel ilmentää kasvatustietoisuuden muutosta kohti monisäikeisempää ja demokraattisempaa vuorovaikutusta. Myös Ollin arvostus äidin antamaa kasvatusta kohtaan heijastaa tyytyväisyyttä kasvatustietoisuuden menetelmiin.

Yrjö pohtii kasvatusta syy-seuraus -suhteen kautta; vääristä teoista on aina saanut rangaistuksen. Yrjön nuoruus näkyy vastauksissa siten, että kasvatusta ei mielletä suureksi kokonaisuudeksi. Kasvatus on näkynyt pieninä tekoina ja rajoituksina sekä rangaistuksina ja sääntöinä. Sitenhän kasvatus käytännössä ilmenee, mutta Yrjöltä puuttuu menetelmien takana olevan kasvatustietoisuuden pohdinta.

Rakkaudesta ei kasvatuksen arjessa juuri puhuta. Välittämisen tunne ja arvostaminen ilmenevät muuten, kiinnostuksen ilmaisemisena, kuuntelemisena, tekoina. Hellyyttä ei myöskään juuri muistettu osoitetun. Rangaistukset piiskauksineen ovat edelleen arkipäivää. Äiti on perheen toimintojen ja rutiinien käynnistäjä, koossapitäjä sekä hoivakasvattaja ja tunnelman luoja. Näiden miesten kohdalla isät olivat paljon poissa kotoa.

Lasten kasvattamisesta on niin monia teorioita, että vain yksi tuntuu varmalta: me emme tiedä, miten lapsia on kasvatettava, sillä me emme tiedä, mihin heidät on kasvatettava. Vastaukseksi ei riitä, että heidän on vartuttava hyväksi aikuisiksi, sillä me emme tiedä, millaisia hyvät aikuiset ovat. Yhteiskunnassa on tästä lisäksi joukko erilaisia käsityksiä, ja mielipide-erot ovat monesti suuria. (Bergström 1997, 16.) Kasvatuksen voi nähdä Bergströmin tavoin

1) epätietoisena yrityksenä teorioiden viidakossa vailla selkeää päämäärää

tai sitten Leino & Leinon tapaan

2) merkityksellisenä vaikuttamismahdollisuutena, jolla on kauaskantoiset seuraukset.

Kasvattaja on aina vaikuttaja, halusipa hän tai ei. Jo esimerkkinä oleminen tai toimiminen on vaikuttamista. Vanhempien kasvattava vaikutus on erityisen suuri ja keskeinen, tutkimuksissa on muun muassa todettu, että alle kouluikäisten ja vielä koulukäistenkin lasten ajattelutavat muistuttavat melko suuresti heidän vanhempiensa ajattelutapoja. (Leino & Leino 1995, 8.)

Itse lukeudun jälkimmäisen ajattelutavan kannattajiin eli uskon vahvasti kasvatuksella olevan merkitystä yksilön kehitykseen. Hyvän ihmisen ja yksilön kasvattamisessa on tärkeää, että tiedämme ja määritämme kasvattajina, mikä ja millainen on hyvä ihminen ja yksilö ja millaiseksi yksilöksi haluamme kasvatettavat kasvattaa. Tästä viime kädessä arvoperustaisesta lähtökohdasta määräytyy perusta kasvatustavoitteille ja toiminnalle. Mitä laaja-alaisempi ja monipuolisempi ymmärrys meillä on niistä tekijöistä ja lainalaisuuksista, jotka vaikuttavat yksilön käyttäytymiseen ja kehittymiseen, sitä paremmat edellytykset on rakentaa sellaiset toiminta- ja kasvatuskäytännöt, joilla saamme haluamiamme kasvatuksellisia vaikutuksia, yksilökehitystä ja yksilön käyttäytymistä aikaan. Mikään kasvatustavoite ja -keino ei voi olla itsetarkoitus. Lopulta ei ole väliä, miten ja millä menetelmillä kasvatamme tai koulutamme ihmisiä, kunhan vain kykenemme kehittämään

käytännöt, joilla yksilö kehittyy arvojemme mukaiseksi hyväksi ihmiseksi ja yksilöksi. (Kaipio 1999, 16.) Ilman kasvatususkoa ei toiminta äitinä ja opettajana olisikaan niin palkitsevaa kuin se nykyisellään on.

Lapset kasvavat eri tavoin altruistisiksi ja vastuuta omaksuviksi erilaisten kulttuurien piirissä. Kulttuurien kehitystasoissa ja sosiaalisessa organisaatiossa oli eroavuuksia, mutta kaikkein olennaisimmalta näytti se seikka, missä määrin lapset joutuivat elinympäristössään omaksumaan vastuuta tehtävistä, jotka olivat tarpeellisia perheen toimeentulon kannalta. (Takala ym. 1979, 28.)

Haastattelemistani miehistä kaksi vanhinta sukupolvea edustanutta kertoivat olevansa kasvatukseensa tyytyväisiä ja kiitollisia. Aapon kommentit : "Mitä meistois tullu?" ja viittaukset kasvatustilanteeseen joutumisesta ilman kovan kurin sisältävää kasvatusta kertovat kasvatustieteen hyväksynnästä. Vaikka katkeruutta isän upseerimaista kasvatustilannetta kohtaan ilmeneekin, Aapo myöntää autoritaarisen kasvatuksen olleen oikeutettua ja ajalleen tyypillistä. Eino on hyvin kiitollinen saamastaan kasvatuksesta ja suhteuttaa sitä silloiseen aikakauteen sanomalla : "Vanhemmat sillä viisaudella ja niillä voimavaroilla, joita heillä siinä elämäntilanteessa oli, tekivät parhaansa lasten parissa." Ajatus sisältää suuren hyväksynnän, vaikka saattaakin olla nykyiseen papin ammattirooliin liittyvää etiikkaa.

Jos ihmiset vielä sukupolvea aikaisemmin saivat identiteetin sekä monet keskeiset elämäntapaa ja arvomaailmaa koskevat elementit ikään kuin "annettuina", nyt heidän täytyy etsiä, kokeilla ja valita ne itse. Ziehe (1991) kuvaa identiteettityön käsitteellä sitä, että ihmiset voivat kokeilla, muuttaa, sommitella ja perua identiteettinsä joitain osia. Identiteetti ei ole enää koko eliniäksi määrätty ominaisuus, jonka ihmiset omaksuvat sosialisointiprosessin aikana. Identiteetti on pikemminkin eri elämänvaiheissa ja -tilanteissa työstämistä edellyttävä ominaisuus, jota on mahdollisuus kokeilla, muokata ja kehittää mutta joka myös edellyttää ihmisiltä jatkuvaa identiteettityötä.

Identiteettityö ja oman elämän suunnitteleminen eivät tapahdu tyhjiössä, vaan kulttuuriteollisuuden tuottamat mielikuvat, mallit ja symbolit ohjaavat yhä voimakkaammin ihmisten unelmia ja toiveita. Ne saattavat ihmiset alttiiksi päälleikäyväälle todellisuudelle ja tekevät heidät uudella tapaa haavoittuviksi, sillä kulttuuriseen vapautumiseen sisältynyt mahdollisuus yksilöllisyyteen ja valintojen tekemiseen on johtanut valintojen pakkoon. (Aittola 1999, 192.) Yhä tärkeämmäksi nousee kasvatustietoisuuden kehittäminen yksilön identiteettiä vahvistavaan suuntaan; on tiedettävä, kuka on, mitä varten elää ja miten saavuttaa tuon tavoitteensa. Siten kulttuuriteollisuuden yksilöön kohdistuvat monet tarpeet tulevat kriittisesti analysoiduiksi.

Laadullinen tutkimus ja fenomenologinen grounded theory -tutkimusote soveltuivat tutkimusaiheeni käsittelyyn, vaikka opetteluvaatimuksetkin. Grounded theory eli aineistolähtöinen menetelmä ei pohjimmiltaan ole erityinen metodi tai tekniikka, vaan sitä voidaan pitää tapana tehdä laadullista tutkimusta tiettyjen metodologisten ohjeiden opastamana. Tavoitteena on kartuttaa ja ymmärtää toimijoiden näkökulmasta vuorovaikutusta ja sen prosesseja sekä sosiaalista muutosta. Menetelmän avulla pyritään sosiaalisen ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen ja teorian muodostamiseen tuosta ilmiöstä kiinteässä vuorovaikutuksessa aineistoon. Myös tutkijan tietoisuus itsestään tutkimusinstrumenttina on keskeistä. (Strauss 1987, 5-6.)

Grounded theoryn ongelmana on aineiston tulkinnan osalta kuvaavien johtopäätösten tekeminen. Menetelmän heikkous on siis sen mahdollisessa heikossa taitamisessa. Vaarana on yleistysten tekeminen näennäisistä asioista. Tutkimusote vaatii keskittymistä. Tavoitteena on tutkimuskohteen käsitteellistäminen variaatioineen, tässä tapauksessa kasvatuksen viipaloiminen olennaisiin osa-alueisiin, jotka haastateltavat pystyvät käsittelemään. Kokemuksellisen datan itselleni tutkijana ovat antaneet opettajuus ja osittain äitiys. Grounded theory on vuoropuhelua aikaisemman kokemuksen, kerätyn aineiston ja intuition kanssa. Tällöin vaarana on validiteetti. Ovatko kasvatuksen osa-alueet olleet olennaisia tutkimuksen kannalta?

Pyrkimys syvälliseen tietoon haastattelemalla tehdystä aineistosta tarkoittaa sitä, että sanottavasta on tehtävä tulkinta ja tuo tulkinta on liitettävä laajempiin kokonaisuuksiin. Tulkinta on aina aineistosidonnaista ja edellyttää tutkijan löytävän olennaiset asiat kirjallisuuteen perehtymisen jälkeen analyysin tekemisen aikana. Ydinkategoriaksi löysin aineistosta rakkauden ja rajat, vanhempien vuorovaikutuksen ja kasvatuseriaatteet. Nämä dimensiot saattoivat tulla esille provosoivien kysymysten avulla; jo haastattelukysymykset ratkaisevat, millaiseksi aineisto muodostuu. Täysin avoin haastattelu ilman johdattelevia kysymyksiä olisi mahdollisesti antanut monipuolisempia ja eriytyneempiä vastauksia, mutta päädyin teemahaastatteluun pelätessäni, etteivät kaikki haastateltavat olisi olleet valmiita laajasti analysoimaan kasvatustaan.

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää, millaiseksi miehet kokevat oman kasvatuksensa. Poikkeavatko miesten mielikuvat kasvatuseriaateista ratkaisevasti? Mikä kasvatuksessa on heidän mielestään ollut tärkeää? Toiveena oli myös löytää varmuutta omaan työhön sekä oman pojan että koulussa erityisesti poikien kasvatukseen.

Neljän miehen haastatteluista saatu aineisto on kovin suppea. Analyysin perusteella ei voi kaikkietävästi kertoa miehen kasvatuksesta olennaisuuksia. Laadullinen tutkimus tässä tapauksessa on kertovaa, yhden näkökulman miehen kasvatuksesta antavaa.

LÄHTEET

- Aittola, T. 1999. Kasvatussosiologian teoreetikoita. Helsinki: Yliopistopaino.
- Antikainen, A. 1998. Kasvatus, elämäntapa ja yhteiskunta. Porvoo: WSOY.
- Bergström, M. 1997. Lapsi - viimeinen orjamme. Juva: WSOY.
- Bernstein, B. 1977. Class, codes and control. Volume 3. Towards a theory of educational transmissions. 2. painos. London: Routledge & Kegan Paul.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta, C 13.
- Glaser B. & Strauss A. 1967. The discovery of grounded theory: strategy for qualitative research. Chicago: Aldine.
- Hellsten, T. 1999. Vanhemmuus - vastuullista vallankäyttöä. Helsinki: Kirjapaja.
- Huttunen, J. 1990. Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. Jyväskylä Studies in education, psychology and social research 77.
- Hirsjärvi, S. 1994. Kasvatustieteen käsitteistö. Helsinki. Kirjayhtymä.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Jarvis, P. 1997. Ethics an education for adults in a late modern society. GB: Niace.
- Kaipio, K. 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kari, J. 1988. Opetus- ja kasvatustyö ammattina. Helsinki: Otava.
- Leino, A-L. & Leino, J. 1995. Kasvatustieteen perusteet. Rauma: Kirjapaino Oy West Point.
- Ojakangas, M. 1992. Lapsuus ja auktoriteetti. Pedagogisen vallan historia Snellmanista Koskenniemeen. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Patton, M. 1990. Qualitative evaluation and research methods. Newbury Park: Sage.
- Perttula, J. 1995. Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Tampere: SUFI.
- Roos, J.P. 1989. Elämäntapaa etsimässä. Helsinki: Tutkijaliitto. Tutkijaliiton julkaisusarja 34.
- Roos, J.P. 1988. Elämäntavasta elämäkertaan. Jyväskylä: Gummerus.
- Roos, J.P. 1987. Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Helsinki: SKS.

- Sinkkonen, J. 1995. Yhdessä isän kanssa. Juva: WSOY.
- Strauss, A. & Corbin, J. 1990. Basics of qualitative research. California: Sage.
- Syrjälä, L. & Numminen M. 1988. Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 51.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Takala A. & Takala M. 1980. Psykologinen kehitys lapsuusiässä. Porvoo: WSOY.
- Takala M., Alanen L., Luolaja J. & Pölkki P. 1979. Perheen elämäntapa, vanhempien kasvatustietoisuus ja lasten sosiaalinen kehitys. Jyväskylän yliopisto. Reports from the department of psychology 219.
- Varto, J. 1996. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Ziehe T. 1991. Uusi nuoriso. Suomennos Raija Sironen ja Jussi Tuormaa. Tampere: Vastapaino.

LIITTEET

Liite 1

Haastattelukysymykset

- 1) Millaisessa perheessä olet kasvanut? Kerro itsestäsi perheenjäsenenä! Saitko olla lapsena lapsi?
- 2) Kerro joku mieleisimmistä lapsuusmuistoistasi! Entä mikä on jäänyt mieleen erityisen pahana?
- 3) Kuka sinulle asetti rajoja? Miltä se tuntui? Millaisia rangaistuksia olet saanut? Olivatko ne oikeudenmukaisia? Kuka sinua rankaisi? Saitko itkeä? Olivatko vanhempasi samaa mieltä rajojen asettamisesta? Kerro esimerkki rankaisutilanteesta!
- 4) Missä koit olleesi hyvä lapsena? Millaista kannustusta sait? Pidettiinkö sinua paljon sylissä? Otettiinkö mielipiteesi huomioon asioista päätettäessä? Olivatko vanhempasi sinusta ylpeitä?
- 5) Ketkä olivat sinulle lapsena läheisiä ihmisiä? Kenen aikuisen kanssa keskustelit lapsena? Kuka sinua kuunteli?
- 6) Millainen tunnelma lapsuuskodissasi vallitsi?
- 7) Kuvaile, miten sinut on kasvatettu?
- 8) Mikä kasvatuksessasi on ollut tärkeää?